4515

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౨౬. 26 { ఈశ్వరనామసంవత్సరము. / ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు. } సంచిక ౪. 4

కాకినాడ:

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచేఁ బరిమళ్ళార్యాలయమునఁ

బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక, రు ౦-౮-౦.

అక్టోబరు, నవంబరు 1937.

విషయసూచిక.

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౬. { ఈశ్వరనామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు. } సంచిక ౪.

శాంతావృత్తాంతము.

—జొన్నలగడ్డ రామకృష్ణశాస్త్రిగారు, కొల్లూరు.—

ఆంధ్రపరిషత్పత్రిక ౨౧ వ సంపుటము, ౬ వ సంచికలో 'శాంత యెవరికూఁతురు ?' అనుశీర్షికతో నొకవ్యాసము గలదు. అందుఁ గడపటివాక్య మిది. "ఎటులైనను శాంతజన్మవృత్తాంతము ప్రమాణగ్రంథములం దెచ్చటను విస్పష్టముగ వ్రాయఁబడి యుండలేదు. నే నీవ్యాసమును జిజ్ఞాసచే వ్రాయుచున్నాఁడను"

ఆవిషయమై నేనుగనిన ప్రమాణవాక్యముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను:- హరివంశములో శాంత లోమపాదుఁ డనుమఱొక పేరుగల దశరథుని కొమార్తె యని యుండెను. ఈ క్రిందిశ్లోకములఁ గననగును :

హరివంశము. 31 వ అధ్యాయము :—పుణ్యాఖ్యపట్టణమందలి చిత్రశాలాముద్రణాలయమందు ముద్రితము :

"అంగపుత్రో మహానాసీత్ రాజేంద్రో దధివాహనః
దధివాహనపుత్రస్తు రాజా దధిరథోఽభవత్. ౪౩
పుత్రో దధిరథస్యాపీ చ్ఛక్రతుల్యపరాక్రమః
విద్వా న్ధర్మరథో నామ తస్య చిత్రరథ స్సుతః. ౪౪
తేన చిత్రరథేనాథ తదా విష్ణుపదే గిరౌ
యజతా సహశక్రేణ సోమః పీతో మహాత్మనా. ౪౫
అథ చిత్రరథస్యాపి పుత్రో దశరథోఽభవత్

లోమపాద ఇతిఖ్యాతో యస్య శాంతా సుతాఽభవత్. ౪౬
తస్య దాశరథి ర్వీర శ్చతురంగో మహాయశాః
ఋష్యశృంగప్రసాదేన జజ్ఞే కులవివర్ధనః.” ౪౭
నీలకంఠవ్యాఖ్య లోమపాదాపరనామా దశరథోఽయ మన్యః.
ఋష్యశృంగస్య శాంతాభర్తుః ప్రసాదేన.

శాంత శ్రీరామునితోఁబుట్టి యగుదశరథునికొమార్తె యని భవభూతి తనయుత్తరరామచరితనాటకములో వ్రాసెను. ఈవిషయమై లోకప్రతీతియుఁ గలదు. ఇందుకుఁ బ్రమాణము మృగ్యము.

కీర్తిశేషులు—

నెమలి పట్టాభిరామారావు పంతులు బి.ఏ. గారు.

వీరు చెన్నపురి సమీపమునం గల అమింజక్కరై అను చిన్నపేటలోఁ దమగృహమున స్వర్గస్థులైరనివినుటకు మిగులఁ జింతిల్లుచున్నారము. వీరు మరణించునాటికి వీరివయస్సు డెబ్బదియైదుసంవత్సరములు. మొదట వీరు రివిన్యూశాఖలో నుద్యోగులైరి. తర్వాత “సెటిల్మెంటు డిపార్టుమెంటు”లో ఘనోద్యోగము గాంచుచునే కొచ్చిన్ దివాన్ గా నియమింపఁబడిరి. తరువాత నుపకారవేతనముం గొని చెన్నపురి వచ్చియుండిరి. అప్పటిలో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్థాపింపఁబడినప్పుడు దానికి యావజ్జీవసభ్యులుగాఁ జేరిరి. పిమ్మట, కార్యదర్శులలో నొకరగు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు తమకార్యదర్శిత్వమును జాలించుకొన్నప్పుడు వారికి బదులు వీరు కార్యదర్శులుగా నెన్నుకొనఁబడి, పరీధావిసంవత్సరములోనుండి నలసంవత్సరాంతమువఱకుఁ గార్యముల బహుసమర్థతతో నిర్వహించిరి. వీరంతటఁ జెన్నపురిని విడిచి మదనపల్లినివాసమేర్పఱచుకొనిరి. ఆసందర్భములోనే వీరికి మాఱు వీరిబంధువు లగు రాయిసాహెబు గుమ్ముడూరి వేంకటరంగారావు ఎం.ఏ. గారు నియమింపఁబడిరి. రామారావుపంతులుగారాంధ్రభాషయందును బరిషత్తునందును గడవఱకు మిగుల నభిమానముతో నుండిరి. మిగుల శాంతులు, నిగర్వచూడామణులు.

పునః ప్రార్థన.

—ప్రత్తిపల్లి సూర్యరావు, కాకినాడ.—

వేత్తలారా!

దీనారటంకాల తీర్థమాడిన శ్రీనాథుని గుఱించి ముచ్చటించుచు నొకప్పుడు నే నొడ్డెరాజు లొనర్చిన శ్రీనాథునిశిక్షను గూర్చి యెందయినఁ జరిత్రములలో నాధారము లున్నవా యని యడిగియుంటిని. లోకములోఁ గల్పితము లనేకములు నిక్కమును మఱుఁగుపఱచుచున్నవి కలవు. ఒడ్డెరాజు లెడ్డెరాజు లంటివిని; శ్రీకృష్ణదేవరాయలే నిస్సంశయముగ శిక్షించినాఁడనుచున్నారు. రాజులు తలఁచిన నెట్టి దుష్కార్యములైనఁ జేయఁగలరు. బిలబిలాక్షు లనఁగా నర్థమే మని వేఁడియుంటిని. అది కాదిది కాదని ఖండనములు పూర్వపక్షములు చేయుచుండు నిష్పక్షపాతమనస్కులలో నొక్కరైన నాపైఁ గరుణింపలేరు. మాటమాటకు మాబోంట్లకు సందేహములు గలుగుచున్నవి. శంకించుటకుఁ బ్రతిపదమునను విమర్శలు, పరిశోధనలు పొడముచున్నవి. ఈసమయములోనే నాసంశయము తీఱునని సంతోషపడుచున్నాఁడను. "తుమికీ బాయిలబాయిరే ములికి యుండుత్తెం టికిం బోవు మఱ్ఱ" ఇత్యాది పద్యములు గలవు. వానియర్థము నే పుళిందభాషనుండియో యే "ముండా" భాషనుండియో తెల్పఁగోరుచున్నాఁడను.

"ఒడయచిత్తేశ యోనడలింగమూర్తి" యని కాళహస్తిమాహాత్మ్యములో నున్నది. దానిఁ బ్రకటించినవారు చివర లఘుటీకలోఁ గూడ చిత్తేశకర్థముం గూర్చి వ్రాయలేదు.

మహాప్రభూ! దేవరా! యిద్దో యర్థముగావచ్చునని నాయూహ. "దేవ చిత్తేశు (శ) సాత్రాజితీతనూజ" చంద్రభాను ౪-౧౨౨. దీనిమాట యేమి. ఒడయచిత్తేశ వంటిదే, దేవచిత్తేశ. ఆలోచించి యిట్టిని యర్థమును దెల్పఁగోరెద.

"నాచిత్తేశుఁ డౌఁగాక సిగ్గుతులై పోదురుగాక" వంటి దిది కాదు.
నిశ్శంకలకొమ్మ యకవి శివలీలావిలాసములో—
"అంతకుం డసిరి శాంభవమూదిర మారఁజొచ్చి లో
చనముల నిప్పులుం గురియ సంయమిపుంగవుఁ డాంకె నుద్ధతిన్

చ. తొలఁగక తాపసుండు శివదో శివదో (శివదో) యటంచుఁ జం
చలమతిఁ గూయఁగా నతని శంకరలింగనిమ క్తహస్తముల్
బలువిడి విప్పి దండి నిజపాశములం బెడకేలుగాఁగ న
చ్చలముగఁ గట్టి వెల్పలికిఁ జక్కఁగనీడ్చి తెచ్చె”

నని యున్నది. ఇందు “శివదో” యనఁగా నేమి. ప్రార్థనమునం దిట్టిరూప మున్నదా, ఏదేశములో నైన నిట్టివాడుక కలదా, యతులు ప్రాసములు దిద్దుదురా !

“కర్తార” శబ్దమొక్కటి నన్ను బాధించునది. కొందఱు శివుఁడని కొందఱు హరియని యందురు. యవనులు కర్తారుఁ డను రని యర్థమిచ్చున ట్లెక్కడనో చదివియున్నాను. యయాతిచరిత్రములో—

“అతఁడు దానైన కర్తారుఁ డలమి కూర్మిఁ
బ్రోవ సత్యచింతామణి పోట్ల చెఱువు”

అని ప్రయోగము, మొదటియాశ్వాసములోనున్నది.

“కర్తారుఁ డుండు తుర్గలముపేరు”అని క్రీడాభిరామము, పుట 51. మీ గ్రంథములలో నెచ్చటనైన దీనికాధార మున్నదా యని శ్రీ ఉమ్రా ఆలీషాకవిగారి నడిగియుంటిని. వారికిఁ దెలియరా లేదని సెలవిచ్చిరి. ఆంధ్రగీర్వాణములు నరబ్బీ ఉర్దూభాషలు నేర్చినవారే యెఱుఁగ మని నడిపిరి. మనకవు లేయాధారమునఁ బ్రయోగించుచున్నారు ?

ఈ కర్తార, చిత్తెశబ్దములు నిఘంటువుల కెక్కవలసియుండు నను కొందును.

కిటిల్ కన్నడ నిఘంటువులో “కర్తార” కర్తృశబ్దభవ మనియు శబ్దమణిదర్పణములోఁ బ్రయోగము గలదనియుఁ జెప్పఁబడినది. పండితులు- ముఖ్యముగ, విద్వాన్, శిరోమణి, ఉభయభాషాప్రవీణ పరీక్షల నిచ్చినవారు వానిలోఁబరిశోధకులై పన్నెకెక్కినవారు, విద్వాంసులు, ప్రపంచానుభవము గలపెద్దలు, వాచస్పతులు, కావ్యతీర్థులు, మహామహోపాధ్యాయులు, కళాప్రపూర్ణులుఁ గరుణించి విచారించి తెల్పఁబ్రార్థించెదను. శాస్త్రపండితులను వర్ణమాల నేర్పుమన్న ట్లుండు నని విద్వాంసులు నిరసింపక కొంచెము దయచేసి యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో వివ

రముగాఁ బై విషయములను జర్చింప వేఁడుచున్నాఁడు. పెద్దపెద్ద గూనలు బానలు వానికున్నవని పోషముకుండు చేసికొన్ను మనిన నది పిల్లలు చేయుపని నాచేతఁబడ దనుచు. నిక్కము — మఱి మాకుఁగావలసినవస్తువెల్లు లభ్యమగును. చిన్నలు (ఎఱిఁగినవారు) లేనప్పుడు మధ్యరకమువా రూరకున్నపుడు పెద్దలుపూనుకొనకున్న భాష కొఱంతపడి నూయత్నవారు సంశయగ్రస్తులైన నది యెవ్వరిమీఁదికి వచ్చును.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు.

—కాళూరి వ్యాసమూర్తిగారు, విజయనగరము.—

ఏతత్సభారజతోత్సవాహ్వానమునకు మిక్కిలి సంతసించితిని.

ఆంధ్రసాహిత్యము యొక్క ఘనతను గూర్చి మనపూర్వులు చిరకాలము క్రిందటనే గుర్తించియున్నారు. అన్ని భారతదేశములందలి యన్యభాషాకోవిదులుకూడ గుర్తించియున్నారు. సిరముదముగ గూడ భారతదేశ ప్రధానభాష యగుసంస్కృతభాష కుచితస్థానమును స్థిరపఱిచినదో స్వదేశభాషలను వ్యక్తినొందించియున్నారు. పూర్వులు సంస్కృతకావ్యములను యథామాతృకముగ భాషాంతరించక స్వేచ్ఛగొని యందు స్వశక్తిని గనఁబఱచియున్నారు. నేఁడనేకులు యథామాతృకముగ భాషాంతరీకరించుటలో స్వశక్తిని జూపించుచున్నారు. ఎందఱెందఱెన్నివిధముల భాషాంతరీకరించినను సంస్కృతవాఙ్మయమం దున్నఘనత ప్రాముఖ్యత యించుకంతయుఁ గొఱవపడుటలేదు. ఎప్పుడును దానిప్రాముఖ్యము నిలుచును. అదిగాక వారందఱును సంస్కృతవాఙ్మయప్రాముఖ్యతను మనస్సునం దిడుకొనియే మఱియు భాషాంతరీకరించియున్నారు. వేదశాస్త్రములను గూడ నేఁడు స్వదేశభాషలలో వ్రాయుచున్నారు. కావున సదంతయు సంస్కృతభాషయం దున్నఘనత, పవిత్రత, యేకీభావత నెఱుంగుటకుఁ జేయుచున్న కృషిగా నందఱు గ్రహింపవలసియున్నది. సంస్కృతభాష, ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము ననాదికాలమునుండి యెట్టిమార్పులను బొందక యేకరీతి నున్నది. దేశభాష లన్నిటియందు మిళితమై యు

న్నది. పర్వతములవ్యాప్తి, నదీప్రవాహములు భరతఖండ మొక్కదేశమే యని యుఁ బ్రజ లందఱు భారతీయు లని యు స్పష్టము చేయుచున్నది. కావుననే పర్వతనామములు, నదీనామములు నన్నియు సంస్కృతశబ్దములై యున్నవి. కావున దీనినంతయు గ్రహించి సంస్కృతమున కున్నప్రాముఖ్యతను గుర్తించి దేశభాషలందు సంస్కృతము వాడునట్టి పద్ధతిని ప్రోత్సహింపవలయు నని సభవారిని గోరుచున్నాను.

దేశకాలములనుబట్టి చూచినఁ బ్రభుత్వములు మారుచుండు ననియు, స్వాతంత్ర్యపారతంత్ర్యములు ప్రతిదేశమునకుఁ గలుగుచుండు ననియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ఇందువలనఁ బ్రజల కగువానికన్న నెక్కువ యుపకారము దేశభాషలకే జరుగుచున్నది. ఈసంగతి యందఱికి విశదమై యున్నది. వ్యావహారికపదములనే కావ్యములం దుపయోగింపవలయు నను నాశ యుండుటవలన నపోహ మగుచున్నది. కొన్నిచోట్ల భావార్థములు వ్రాసియుఁ గొన్నిచోట్ల నేయర్థమును వ్రాయక కొన్నిచోట్ల స్వభాషాపదములు తెలియక యనేకమైన యింగ్లీషుపదములను మనవారు నేఁడు విరివిగ వాడుచున్నారు. ఈవ్యావహారికపదములు స్థిరస్థాయిగ నుండి మనయనంతరసంతతివారి కందఱకు నర్థమగు నని తలంచువా రొకరుకూడ నుండరనునది స్పష్టమే. దేశభాషల కింగ్లీషుపదములు గావించుచున్నంత యుపకారము మఱేవియుఁ గావింపలే దనునదికూడ యథార్థమే కావున నన్యభాషాపదములను (సంస్కృతము తప్ప మిగిలిన స్వదేశ విదేశభాషాపదము లేవియు) నుపయోగింపకుండునట్టి పద్ధతిని, ఒకవేళ విధిలేక యట్టిపదములు వాడవలసి వచ్చినట్టిపట్టులందు దచ్చటనే వాని యర్థములను స్వభాషయందు స్పష్టము చేయుచుండునట్టి పద్ధతిని, ఉన్న పదములకు వ్యర్థము చేయకుండునట్లును ప్రోత్సహింపవలయును.

వచనము, పాట కాని గంభీరమైన రసవత్తరమైన శ్లోకములచే నొప్పునట్టి సంస్కృతమునకుఁ బిమ్మట నాంధ్రభాషయే పద్యములచే నన్నివిధముల మిక్కిలి శోభించుచున్నది. కావుననే దేశభాషలందుఁ దెనుఁగు లెస్స యయినది. అట్టిపద్యవాఙ్మయమునకుఁ దగుప్రోత్సాహ మీయవలయును.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్రజతోత్సవప్రశంస.

—నల్లా చినరెడ్డినాయఁడుగారు, అమలాపురము.—

శ్రీవిద్యానిధి సూర్యరాణ్మణికిఁ బు- త్రీరత్నమై నీకుఁ బెం
పై, వర్ధిల్లెడి సూనసస్ఫుటతఁ జె- న్నై, సత్త్వవిశ్లాఘుఁడుం
దానై యిర్వదియేనువర్షముల స- త్ప్రాయాన నాంగ్లేయపుం
బ్రాపన్ నీకుఁ బ్రశస్తమౌరిగనె 'సి- ల్వర్ జూబిలీ' తత్కృతిన్
గావింపన్ సమకూడె నీవిబుధలో- కం బెంతయున్ వేడ్క; వి
ద్యావైశద్యమునన్ సుశీలగుణమ- ర్యాదానుభావంబునన్
దావెల్గున్ నినుఁబోలెఁ, దంత్రిసరిక- న్యల్ ధన్యలన్ సూరివా
చావైశిష్ట్యము సార్థకంబుగ మనీ- షాసారవాచస్పతిన్
భావోదారమనోజ్ఞవాగహిపతిన్ - భాస్వద్యశస్సత్పతిన్
స్త్రీవాల్లభ్యరమాపతిన్ జయపుకీ- సామ్రాజ్యలక్ష్మీపతిన్
భావైక్యం బొనఁగూడు విక్రమపతిన్ - సారస్యసత్యాపతిన్
భావిప్రాభవసూచకంబుగ వరిం- పంగాంచెఁ దాఁ; జూచితే ?
యీవైదగ్ధ్యము వర్ణనీయ మని వే- ఱే చెప్పఁగానేల ? ప్రా
గ్వైవాహికపద్ధతిన్ బుధులు గొం- డాడంగ నర్హంబు లౌ
రీతుల్ మేలగునట్టి యొప్పు నని చా- టెన్ మేటిచందాన; వి
ద్యావృద్ధుండు విభూతివృద్ధుఁడును నౌ- దార్యప్రవృద్ధుండునై
భావంబందును జేతియందు వెలితిన్ - బాటిల్లఁగా నీని స
ద్భావుండౌ పతి దన్ను మన్పఁగన సౌ- భాగ్యంబు శోభిల్లఁగా
నేవేళన్ సుకవీంద్రకల్పలతయై- యింపొందుఁగా కట్టిమేల్
ఠీవుల్ సూచుచు మీపితాపతులు 'గో- ల్డెన్ జూబిలీ' చేసి సం
భావింపంగల భాగ్యరేఖ గలదై- భాసిల్లుతన్; సత్త్వవి
త్త్వాపవిష్టాత్మక ! శ్రీజయంతికులసో- మా ! రామయార్యాగ్రణీ !

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రశంస.

—వేమల సూర్యసత్యనారాయణగారు.—

తే. ౧. గ్రంథభాషాయశోలాభ మీయాంధ్రవనిత
కాంక్షితను నిలఁబెట్టె నాయాంధ్రసాహి
తీపరిషదంకురముల, నుతింప నిప్పు
డదను కల్పించు శారదాంబా! నమోస్తు.
నవనవోన్మేషమైన యానందవల్లి
కవిహృదయపీఠములోఁ గలకండమేసి
యాలవాలముగూర్చి తయారుచేసె
ధీవిశాలుఁడు ప్రసన్నుదేవసన్న.
క్రకచబాధలకోర్చు భారతపురంధ్రి
పూర్వసౌభాగ్య మొంది మేఁ బులకరింప
నేఁటిగతిఁజూచి యుడుకుకన్నీరురాల్చు
ప్రతికవికిఁగూడ నీతఁడే ప్రభువుసుండీ.

“స్వాస్త్రే స్త్రీణాం గతిసిద్ధ్యతి” యను శ్లోకమునకుఁ బద్యము.)

చ. భువిఁ బఠింప సద్గతికిఁ బూనికయైనది ధర్మమని దా
నివశమునందు వేదములు స్త్రీలన్మాత్రిని నుండెనేని యా
యవి దలఁపంగ భాషలు పురాణఁ గద్దెనయేని వారలం
దవులఁ యేరిపాదముల దాపున జెందును మత్ప్రణామముల్.

ఉభయభాషాప్రవీణ,
కొండపీటి వెంకయ్యాచౌదరిగారు.

కవిమాన్యవిభాగము.

—కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు-కాకినాడ.—

శ్లో. నిధే స్సంజాయతే రత్నం నికషా ల్లభతే రుచిమ్
కవే స్సంజాయతే కావ్యం విమర్శా దశ్నుతే యశః.

హృద్యాంధ్రకవితోద్యానసీమలోని కావ్యఫలతరుసమితిలో నన్నయభట్టారకుండు మొదటనాటిన భారతరసాలము మంజులపదసుమమంజరీసుందరమై, మధురార్థఫలకదంబబంధురమై నిజామోదమాధుర్యసంపదలచే సాహిత్యరసపిపాసుల నాకర్షించుచున్నది.

ఇందుకుం గారణ మాయుహితాత్ముండు సంస్కృతాంధ్రముల రెంటనసమానపాండితీప్రభాభాసితుం డగుటయె. సంస్కృత మెఱుంగని కేవలతెలింగ్యులకును, తెలుంగు తెలియని కేవలసాంస్కృతికులకు నట్టిమనోహరాంధ్రకావ్యనిర్మాణనైపుణ్య మబ్బనేరదు. కావుననే నన్నపార్యునకు సీవలం బుట్టిన కవితాకన్య తెల్గున నావాగనుశాసనుని కవితను మాతనుగా భావించి, వినయభయభక్తులతో వందనముల నందఁజేయుచున్నారు.

ఈవిషయమును సహృదయు లెల్లరు నానాండు మొదలీనాంటివఱకు నైకకంఠ్యముగా నంగీకరించుచున్నది యే కాని కౌశికములకు భట్టారకునికాంతి పట్టపట్ల కొంద ఱధికవకుశలురకు నన్నయభట్టారకుని ప్రతిభ గిట్టకున్నది. అందుచే నపు డపుడు వా రేవేవో విపరీతరచనలం బ్రకటించుచుందురు.

తిక్కనార్యాదికవిపుంగవుల కిట్టియసూయాద్యవగుణములు గిట్టవు. కావుననే వారు తమకృతులలో నన్నయభట్టారకుని వేనోళ్లఁ గొనియాడియున్నారు. విశాలహృదయుల మానసములయందు నన్నపార్యుండు వంద్యుం డగువిద్యాదైతుండుగానే ప్రత్యక్ష మగుచున్నాండు. ఉదారభావముతోఁ బలుకవలసిననాం డాంధ్రకవిత్వవిశారదుని కవితాధార యనన్యదుర్లభ మగునమృతధార యని యొప్పుకొనక తప్పదు. కావుననే సదాశయులగు కావ్యకళాద్రష్ట లీకవిగురుని రసభరితము లగురచనల

నాధారముగాఁ జేకొని, మనోహరములగు కృతులవిరచించి, నిజకావ్యములయందుఁ గృతజ్ఞతతో నన్నపార్యునిఁ బ్రస్తుతించియున్నారు.

అద్వైతబుద్ధి కల యానాఁటి తిక్కనాదులే కాక, యీనాఁటికవివరులు కూడ నావాగనుశాసనుని కవితామాధురినిఁ బలుతెఱంగులఁ గొనియాడుచున్నారు. కనుఁడు:-

"తీయని తెల్గుతేటల స్రుతిప్రతిబోధితశబ్దశక్తి నం
దీయఁ జళుక్యరాజ్యరమణీమణి కన్నరమోదప్రవృత్తి నిన్
హాయి సెబాసు బాగు బళిరా యని మెచ్చుచుఁబొంగు గౌతమీ
తోయతరంగగానములతో జతగూర్చి పాడుకొన్నదా."

(శ్రీ)వేంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులుగారు, భారతి.

ఇంతటి యెన్నిక గాంచిన నన్నయకవిసార్వభౌమునిఁగూర్చి యీమధ్యను బ్రహ్మశ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ. గారు మహారాజశ్రీ సందూరు బంగారయ్య బి. ఎ బి. యల్.గారితోఁ జ్యాటుతోఁ బ్రకటించిన "ఆంధ్ర భారతకవితావిమర్శనము" అను గ్రంథమునం దాంధ్రకవిమాన్యమును రెండు విడివిడిపాటలుగాఁ దెగఁగొట్టి, అందొకభాగమునకు వైదికదృష్టి యనియు, మఱియొకభాగమునకుఁ గావ్యకళాదృష్టి యనియు నామకరణముల నొనర్చి, రెండుసంపులనడుమనుఁ గోరాడవారి కోరడిని వేసి, మొదటిమడిని నన్నయావధానికిని, రెండవమడిని తిక్కనమంత్రికి నందఁజేసి పత్త్రముల లిఖంచిరి.

ఈయేర్పాటు ముగిసినయనంతరము శ్రమయని తలంపక తరముల నిర్ణయించి, నన్నపార్యునిమడి యించుమించుగా వట్టిచవుటిపట్టి యనియు, గరణముగారిపంపు సారవంత మనియు స్థిరపఱచి, శ్రోత్రియమాన్యములోని శాలికణిశములను, ప్రెగ్గడపొలములోని జొన్నవెన్నులను సాహిత్యపణ్యవీథికిఁ గొనివచ్చి, వెలలేర్పాటు చేయింపఁ బాటుపడిరి.

పాపము వీరు వంటాలజాపితాలు వ్రాయుటలోను, తరముల నిర్ణయించుటలోను, పాక్షికదృక్పథను లోనైరేకాని, పరమార్థావలోకనమునకు రానేరరైరి. వినుఁడు మనరామకృష్ణయ్యగారి భాషితములు-

"ఆతని (నన్నయయొక్క) వైదికదృష్టికి నిదర్శనములను గొన్నిటిని పరికిం

తము" "ఆతనికి (తిక్కనకు) రచనావిషయమున కావ్యకలాదృష్టి ఎట్లు ప్రబలెనో"

ఈరీతిగాఁ బండితకవిమండలిచే మధురాంధ్రకవిత్వమునకు సర్వవిధముల నగ్రగణ్యుఁడని, పేర్వడసిన నన్నపార్యునికవితలో వైదికదృష్టి గోచరమగును గాని, తిక్కనయజ్వకైతలోవలెఁ గావ్యకలాదృష్టి కానరాదను భావమును బలుతావుల వెల్లడించియున్నారు- పరిశీలింప నిది కోరాడవారి కోలాహలముకాని విశాలమగు వాదముకాదు.

శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారు మొదట వైదికదృష్టి యన నెట్టిదో, కావ్యకలాదృష్టి యన నెటువంటిదో, నిర్దుష్టము లగులక్షణములను నిర్వచించి యుండవలసినది. అట్లొనర్పక, మాటలను మాత్రము వాడుటచే సందేహరహిత మగుపదార్థతత్త్వము బోధపడకున్నది. సందర్భములను బట్టిచూడ వీరు దేనిని వైదికదృష్టి యనిరో, యయ్యది నన్నయభట్టారకుని కవిత్వమునందుకంటె తిక్కనసోమయాజికైతలో నెక్కుడుగాఁ జూపట్టుచున్నది. వీరు దేనిని గావ్యకలాదృష్టి యనిరో యది తిక్కనకైతలలో కంటె నన్నయార్యునికవితలలో హెచ్చుగాఁ గన్పట్టుచున్నది.

తమకుఁ దిక్కనయజ్వకైత నచ్చినచో మెచ్చఁదగును కాని, నన్నయకవితను గూర్చి యిట్టి పిచ్చితలఁపులఁ దెలుపనగునా? ఇది తమపాండిత్యగరిమకు సరి యగునా ? శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారు నన్నపార్యుని కవిత వేదగానమువలె మొఱకుగాను, తిక్కనార్యుని కైత జావళీపాటవలె మృదువుగాను వినఁబడు నని, భావించి యీదృష్టిభేదముల నెంచిరో ! లేక నన్నయకవితలో వైదికకర్మనిష్ఠలును, తిక్కనకైతలో లౌకికకార్యకలాపములును, గానవచ్చుటచే నిట్టిభేదమును బాటించిరో !

వీరివిమర్శన నైపుణి యింతటితోఁ బూర్తి గాలేదు. వేఱొకక్రొత్తపుంతనుఁ గూడ నడచినారు. "నన్నపార్యుని కవితాప్రవాహగాంభీర్యమునకు తిక్కనార్యుని యసమానకవితాచాతుర్యము వన్నెపెట్టుటచే దీనికట్టిమహాప్రతిష్ఠ గలిగినది" అని సెలవిచ్చిరి.

ఇది కలమున సిరామిగిలి యుండుటచే నుబుసుపోక, వ్రాసినవాక్యము కాని, సరసమగు విమర్శనము కాదు. తిక్కనార్యునికవితాకలాచా

తుర్యము నన్నపార్యునికవిత కేకీతి వన్నెను గొనివచ్చినది ? తిక్కన నన్నయకవితలోని పదదోషముల సరిచేసెనా ? అర్థలోపముల దిద్దెనా? భావసౌభాగ్యముల సమకూర్చెనా? యతిభంగములఁ దొలఁగించెనా ? ప్రాసల సవరించెనా ? రసాలంకారాదులఁ జక్కనొత్తెనా ? ఆవిద్యాదైతుఁడు కీర్తిశేషుఁడైన రెండువందలసంవత్సరములకుఁ బిమ్మట జననమంది, నన్నపార్యునికవితయందలి మాధుర్యసారమును జక్కగఁ గ్రోలి, కైత నల్లినతిక్కన నన్నపార్యునికవితకు వన్నెవెట్టుట యెట్లు పొసఁగును ?

అందుచేఁ దిక్కనకవిత నన్నయకవితకు వన్నెఁదెచ్చుట యసంభవము. వాదసౌకర్యమునకు రామకృష్ణయ్యగారి యుక్తుల నంగీకరింతము. తిక్కన కైత నన్నయకవితకు వన్నెఁబెట్టునపుడు నన్నయకవితలోని వైదికదృష్టిదోషమును సవరించి, కవితాకలాదృష్టిలోని కేల మార్పదాయె? అది సుధాకరబింబమునందలి యంకమువలె దిద్దసాధ్యము కాకపోయెనో? తిక్కనకైత మొత్తముమీఁద నాంధ్రభారతమునంతటికిని గొప్పను గొనివచ్చిన దని తెలిపినఁ దమభావమునకుఁ గొంత సరిపడియుండెడిది.

వీ రింకనొకయపూర్వవాదమునకుఁగూడఁ బూనికొనిరి. ఆక్రొత్తతళుకేదియనఁ దిక్కనసోమయాజి నన్నయభట్టారకునిఁ బ్రస్తుతించుపట్ల వాడినవిద్యాదైతాదివిశేషణములు నన్నయకుఁ బ్రత్యేకముగాఁ జెందునవియే కాని, యామహితాత్ముని కవితకు సంబంధించినవి కావఁట ! కావునఁ దిక్కన నన్నయను స్తుతించెను గాని, యతనికవితను మెచ్చలేదఁట ! ఇది యపూర్వవాదము కాదా ? వినుఁడు వీరివాక్యముల- "ఆభారతమున మూఁడుపర్వములు ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుం డగునన్నయభట్టు ఆంధ్రభాషలో రచించెను" అని మాత్రమే చెప్పినాఁడు. విద్యాదైతుండు, మహితాత్ముఁడు, అనునవి నన్నయనుగూర్చిన విశేషణములు గాని ఆతనికృతినిగూర్చినవి కావు. ఆకృతియందు నాకవితయందును విశేషాదరమును వ్యక్తపరచుటలేదు. ఆంధ్రమున మొదట నుద్గ్రంథమును రచించినవానిని ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుం డనుటలో విశేషము లేదు" (పుటలు 115, 116.)

ప్రాజ్ఞుఁడగు తిక్కయజ్వ ప్రకరణార్థపోషకము లగు విశేషణములచే నన్నయభట్టారకుని నుతించియుండ నావిలువను గుర్తింపనేరక, యిట్టివె డఁగునుడుల జాఱవిడిచిరి. విశేషణములు నాలువిధములు- పోషకములు, వ్యావర్తకములు, వ్యతిరేకములు, తటస్థములు నని.

ఆజానుబాహుండగు వీరుఁడు రిపువిజయమున కేఁగుచున్నాఁడు. ఇట-ఆజానుబాహువిశేషణము ప్రకరణార్థమగు విజయమునకుఁ బోషకము. నీలఘటమును దెమ్ము. ఇట, నీలవిశేషణము రక్తఘటాదివ్యావర్తకము. నిద్రాళుఁడగు భటుఁడు కోటను గాపాడుచున్నాఁడు. ఇట, నిద్రాళు విశేషణము ప్రకరణార్థ మగు దుర్గసంరక్షణమునకు వ్యతిరేకము. పీతాంబరుఁ డగుతేఁడు రాజ్యమేలుచున్నాఁడు. ఇట, పీతాంబరవిశేషణము ప్రకరణార్థ మగురాజ్యపాలనమునకుఁ బోషకమును, వ్యతిరేకమును గాక తటస్థము.

కావ్యకలాచతురుఁ డగుతిక్కనార్యుఁడు నన్నయభట్టును గూర్చి వాడినవిశేషణము లన్నియుఁ బ్రకరణార్థ మగుభారతరచనమున కత్యంతపోషకములై తనరారుచున్నవి. కనుఁడు- "ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుండు,విద్యాదయితుండు, మహితాత్ముఁడు, నగునన్నయభట్టు మూఁడుకృతుల దక్షత నొనర్చెను" వివేకసింధు లీవిశేషణములవిలువను గుర్తించిన నివి తప్పక భారతకావ్యనిర్మాణమునకుఁ బోషకము లని యొప్పుకొనకుందురా ? వీనియందుఁ గావ్యనిర్మాణకలాచాతుర్యమున కక్కఱలేని యొక్కటైనఁ గలదా ?

నిక్కుసోమయాజి యేవిశేషణముల వాడినఁ గావ్యనిర్మాణకలాచాతుర్యము ప్రత్యక్షమగునో యట్టి విశేషణవిశిష్టము లగువిశేషణముల నన్నపార్యుని బ్రస్తుతించు పద్యమున నలంకరింపఁజేసి యున్నాఁడే ! అట్టితఱి నిట్టియాక్షేపములు నిలువఁగలవా ? దక్షతన్, అను క్రియావిశేషణము కూడ నన్నయకుఁ జెందినదేనా ? లేక "ఒనర్చెన్" అను క్రియకా ? "దక్షతన్" అనఁగా సామర్థ్యముతో నని కదా యర్థము. కవి యసమర్థుఁ డగుచో నాతనిచేఁతలకు దక్షత యెట్లు సమకూడును ? ఇదికాక, తిక్కన నన్నయను నుతించుకట్ల వాడినవిశేషణములు కావ్యనిర్మాణమునకుఁ బో

షకములు కానిచో నట్టివ్యర్థపదముల చేఁ బద్యమును బూరించుటవలనఁ దిక్కనవ్రాఁతలయందుఁ జేతగానితనము కన్పట్టదా ?

మఱియుఁ దిక్కయజ్వ నన్నపార్యుని స్తుతించినట్లే వ్యాసమునీంద్రునిఁ గూడఁ బ్రస్తుతించియున్నాఁడు. ఆ ప్రశంసలో నన్నయకు వలెనే వ్యాసయ్యకుఁ గూడ మూఁడువిశేషణముల వాడియున్నాఁడు.

శా. విద్వత్సంస్తవనీయభవ్యకవితావేషుండు విజ్ఞానసం
పద్విఖ్యాతుఁడు సంయమిప్రకరసంభావ్యానుభావుండు కృ
ష్ణద్వైపాయనుఁ డర్థి లోకహితనిష్ఠం బూని కావించె ధ
ర్మాద్వైతస్థితి భారతాఖ్య మగు లేఖ్యాంబైన యామ్నాయమున్.

ఈపద్యమునందలి విద్వత్సంస్తవనీయ భవ్యకవితావేషుండు, లోనగువిశేషణములుకూడ వ్యాసవ్యక్తికిఁ జెందినవేనా? ఆపారాశరిభారత రచనాచాతుర్యమున కక్కఱకువచ్చునవి కావా?

శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారి విమర్శనమార్గ మనుసరించి, కొంచె మీపైపద్యమునందలి కావ్యకలాదృష్టినిగూర్చి చర్చింతము. "విద్వత్సంస్తవనీయభవ్యకవితావేషుండు" అనఁగా వేదవేదాంగవేత్త లగుశ్రోత్రియులచేఁ గొనియాడఁబడఁదగిన యోగ్యత గలకవితోద్రేకము కలవాఁడు. అనిక దా భావము ? ఈదీర్ఘసమాసవిశేషణముచే నెట్టికావ్యకలావృష్టి బోధింపఁబడుచున్నది ? మఱియుఁ బండితులు మెచ్చఁదగు కవితావేశము కలవాఁడనుటచే నాతనికవిత్వము సామాన్యులకు బోధపడ దని కదా చెప్పవలయును ? అట్లగుచో "లోకహితనిష్ఠం బూని", అని తెలుపుట యెట్లుపొసఁగును ?

"స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాం త్రయీ న శ్రుతిగోచరా।
ఇతి భారత మాఖ్యానం మునినా కృపయాకృతమ్"

అని వ్యాసుఁడు దయార్ద్రహృదయుఁడై స్త్రీశూద్ర బ్రహ్మబంధులనిమిత్తము భారతమును విరచించె నని ప్రకటింపఁబడియుండ విద్వత్సంస్తవనీయముగా భారతము రచింపఁబడిన దనుటలోఁ గలకావ్యకలావృష్టి యేదియో ?

విద్వాంసులు దీనిం బఠియించి, సామాన్యులకు బోధింపరాదా యందురా? అట్లగుచో వారు వేదములద్వారముననే ధర్మబోధ చేయఁ గలరు. ఈభారతామ్నాయముతో వారికేఁ బని యేమి? కావున వ్యాసుఁడు భారతమును సామాన్యలోకమునిమిత్తమే వ్రాసెను, కాని, పండితుల కొఱకుఁ గాదు. "సంయమిప్రకరసంభావ్యానుభావుండు" ఈవిశేషణముచే లోకజ్ఞానదూరులును శృంగారరసవిరోధులును నగునాటవికజటాధారులచేఁ బ్రశంసింపఁదగిన లేఖ్యామ్నాయమును విరచించెను గాని, కావ్యకలాదృష్టిగల ప్రాకృతలౌకికులు హర్షించుటకు నర్హమగుకైతను సృష్టింపలేదని కదా తేలును.

"లేఖ్యంబైన యామ్నాయమున్" అని భారతమునకు లేఖ్య మని విశేషణమును వాడుటలోఁ గవి యేమిప్రయోజనమును దెలుపనెంచెనో యిందలి కావ్యకలాదృష్టి యేదియో? వాచ్యము, గేయము, శ్రావ్యము, ఆస్వాద్యము లోనగువిశేషణములు కావ్యముయొక్క మనోహరతను దెల్పును గావున నట్టివానిని వాడవలయును గాని, యీలేఖ్య మేమిటి? లేఖ్య మనఁగా వ్రాయఁదగినది. ఇట్లనుటచేఁ జక్కనివ్రాంతగానికి సాధ్యమనియా? అట్లగుచోఁ జకవ్రుట కింపుగా నుండదా? సత్యము తెలుపవలసినచో నీలేఖ్యంబైన యనుపదము భారతాఖ్యమగు లేఖ్యంబైన యని, ఖ్యాతులయొక్క ప్రఖ్యాతికొఱకు వ్రాసినదిగాఁ గన్పట్టుచున్నది గాని, భావవిశేషమును వ్యక్తముచేయునదిగాఁ జూపట్టుటలేదు.

మఱియు "వేదామ్నాయమున్" అనుటచే వ్యాసుఁడు వైదికదృష్టితో భారతమును విరచించెను గాని, కావ్యకలాదృష్టితోఁ గాదని, స్పష్టమగుచున్నది. "ధర్మాద్వైతస్థితిన్, కావించెన్" అని తిక్కన వాక్రుచ్చినాఁడు. ఇట ధర్మాద్వైతస్థితి యన భావ మేమి? ధర్మముతో నభేద మగురీతి యని యా? లేక ధర్మాభేదముల నియతితో ననియా భావము? మొదటిదైన యెడల నీధర్మము వైదికమా? లేకలౌకికమా? ఉభయాత్మకమా? యీపదము లేకున్నఁ గలులోపమేమి? ఇదియున్నఁ బెంపొందు సొంపేమి.

"లోకహితనిష్ఠన్" అను వేఱొకపదము కలదు. దీనిభావమేమి? లోకహితమును గూర్చినపట్టుదలతో ననిభావ మందురా? "పూని" అను

పదము కలదే! మఱి దీని ప్రయోజనమేమి? పోనీ యేదో కావ్యకలా దృష్టిలో నిది దొరలె ననుకొందము. "అర్థిలోకహితనిష్ఠన్" ఈసమాస మునందలి మొదటిమాట కర్థమేమి, "అర్థో భిక్షాయాం వస్తు ప్రయో జననివృత్తిషు" అను నైఘంటిక ప్రమాణముచే నర్థిలోక మన యాచక లోకమా? ధనికలోకమా? పేరుగల ప్రజాసమూహమా? వస్తువల్లోక మా? ప్రయోజనలోకమా? నివృత్తికలజనమా? యీయర్థిలోకనిష్ఠలోని కావ్యకలాదృష్టి యేదియో?

తిక్కనగారిజ్వ కావ్యకలాదృష్టితోఁ జదివినపైపద్యమునందు నలు లుచున్న భవ్య, ఆవేశ, ప్రకర, అనుభావ, అర్థ, నిష్ఠ, పూని, ధర్మాద్వైత స్థితి, లేఖ్యాదిపదములన్నియుఁ బదాడంబరమునకు తోడ్పడుచున్నవి గాని, భావోన్నతికిఁ బనికివచ్చునవి కావు. ఈపదములు లేకున్నఁ బద్యమునకు భావము చెడదు. కనుఁడు, జ్ఞానసంపద్విఖ్యాతుఁ డకృష్ణద్వైపాయ నుఁడు భారతామ్నాయమును గాంచెన్. ఇదియే కదా, పద్యమునకు ముఖ్యమగు నర్థము? ఇఁకఁ బైపదివదలించిన పదము లెందులకు? తిక్కన పైపదములవలనను గావ్యకలాతులతోఁ జక్కఁగఁ దూఁచి, వాడలేదు. పదజాలము నెఱింగినవాఁ డగుటచేఁ జేతికందిన మాటల నెల్లఁ బద్యములోఁ బొందుపఱిచినాఁ డను భావము తట్టుచున్నది. ఈరీతియూహాలకు విద్వత్సంస్తవనీయపద్యము తావొసంగుచున్నది. కావున రామకృష్ణయ్యగారీపద్యమునందలి యద్వైతభావకలితమగు కావ్యకలాదృష్టి యెట్టిదియో యోపికతోఁ జూపెదరుగాత.

తిక్కన వ్యాసుని స్తుతించుపట్లను, నన్నయను నుతించుపట్లను, విరచించిన పద్యములందలి విశేషణములు కావ్యరచనకుఁ బోషకములుగా నన్వయించునాఁడే పైపద్యములు హృద్యము లగును గాని లేకున్నఁ గేవల మర్థశూన్యము లగుమాటలప్రోగు లగును.

వీ రింతటితోఁ దనివినొందక, పై పెచ్చు నన్నయార్యునికవిత, ఎఱ్ఱనార్యునికైతకుఁ గూటఁ దీసికట్టని, సమర్థించుటకు నిట్లు సెలవిచ్చియున్నారు. కనుఁ డాయున్నతభావవైఖరిని- "వైదికోత్తముఁడగు నన్నయధో

రణితో నతుకక, రసోచితములై తరువాతి ప్రబంధకవులధోరణికి మార్గదర్శకంబులైన గడుసుపోకడ లీయరణ్యపర్వ శేషమున నచ్చటచ్చటఁ గలవు." (పుట 142.)

సదాశయులారా! ఇ వెంకటేసాహసోక్తియో కంటిరా! వాఁడుడు మాల నంటక దూరముగాఁ దొలఁగి పోవునట్లు, ఎఱ్ఱన ధోరణి శ్రోత్రియోత్తముఁ డగుచున్న యాధోరణిం దాఁకక, దూరముగా నిలిచి, రసోచితము లగుగడుసుపోకడలతోఁ బరుగులిడిన దంట! "శహబాస్" విమర్శనమన నిట్లు కావ్యకలాదృష్టితో వెలయవలయును. ధర్మాద్వైతసిద్ధ్యుపబృంహితంబై భూమ్యాతేకములు మాఱుమ్రోగునట్లు శబ్దీకరింప వీరికిఁ గాక నేరికి శక్యమగును!

మన ఎం.ఏ.గారు నన్నయమాటలు పేలవము లనియు, ఎఱ్ఱననుడులు గంభీరము లనియు రుజువుచేయుట కరణ్యపర్వ శేషమున, ఎఱ్ఱనవర్ణించిన పరీక్షితుఁడు మండూకనాయకుఁ డగు "ఆయు" వనువాని కూఁతురు సుశోభన యనుదానిఁ గాంచి, కామించుటను ప్రమాణముగా నొసంగిరి. వినుఁ డాసందర్భమును:- "పరీక్షితుఁ డనునొకరాజు మృగయారతుండై పోయి, వనంబున నొకపూవుఁబోఁడిం గనిమె"
"కని యంతఁ గదిసి యాకా,మినియొప్పులఁ జూడ్కి దగుల మీఱినతమకంబున ననిమిషలోచనుఁడై, జననాథుఁడు మదనబాణసంహతిఁ దూలెన్"

అదియు నతిసుందరం బయిన తదీయమూర్తివిభవంబునకు మెచ్చి సాభిప్రాయంబుగా నవలోకించె నంత నమ్మహీకాంతుఁ డక్కాంత కిట్లులనియె.

"ఎవ్వరిదాన వంబుజదళేక్షణ యేకత మిట్లు లేల నీ
వివ్వనభూమియందుఁ జరియించెదు నావుఁడుఁ దండ్రిపంపునం
దివ్వనభూమియందుఁ జరియించెద నద్వరుఁగోరుకన్య నే
నెవ్వరిదానఁ గావలయు నేర్పడఁ జెప్పుము రాజనందనా"

అనిన దానిప్రగల్భవచనంబులకు నధికలోలుండై భూపాలుండు దనయభిలాషం బెఱింగించిన"- ఈరంగమఁట! ఎఱ్ఱనప్రాగల్భ్యమును వెల్లడిసేయుటకు నక్క అరువచ్చినది! ఇట నెఱ్ఱనార్యుని కైత సొంపుగా నున్నదని యనవచ్చును గాని, నన్నపార్యునికవితను ధిక్కరించియున్న దనుట

యనాలోచిత మగు వాదము. ఎం. ఏ. గా రాదిపర్వమున నన్నయార్యుఁడు చిత్రించిన యయాతి, దేవయానింగూర్చి సంభాషించిన ఘట్టమును బరిం చియుండిన నిట్టివాదమునకు నవకాశ ముండెడివారు కారు.

పరికింపుఁడు, విద్యావైతుఁ డాతాపుఁ ప్రదర్శించిన సరససాహితీ విలాసలాలిత్యమును - యయాతిమహారాజు మృగయాభిలాషియై వనము నకేఁగి, కొంతవడికిఁ పిపాసార్తిచేఁ బానీయములకై తిరిగి తిరిగి, యొక నూతిదరి కేఁగి యందుఁ బడియున్న యొక యువతీమణి వీక్షించెను. ఇట భూపావలోకిత యగుచుండిన నా పెంతయుహృద్యముగా వర్ణింపఁబడినదో కనుఁడు.

"తత్కూపమున విలసత్కూలఘనవల్లి
యన్విష్టసఖు లెవ్వరియున్న దాని
గురుకుచయుగముపైఁ బరువడిఁ బొరలెడు
కన్నీరు పూరించుచున్న దానిఁ
దనసమీపమునకు జనులు రాని మనమున
వన్నెగాఁ గోరుచున్న దాని
వరుణదేవుతోడఁ గరమొప్పి జలపిశాచ, సంబులిడి భూషణంబులని
కరుగుదేరనున్న వరుసౌందర్యదేవి యుఁ, జూచిదాని దేవయానిఁ గనియె."

నన్నయభట్టారకుఁ డీపద్యమునందుఁ దరంగింపఁజేసిన భావగాంభీ ర్యసంపదను గావ్యకలాకోవిదులు కన్నుల నద్దుకొని "బళి రే! నన్నయకవి సార్వభౌమా!" అని శిరఃకంపంబులఁ జేయుదురు కారా ?

అట పరీక్షితుఁడు సుశోభనను జూచి "ఎవ్వరిదానవు" అని పద్య ములోఁ బ్రశ్నించియుండ నిట యయాతి దేవయానింగూర్చి "నీ వెవ్వరి దాన వివ్వేల యేకతంబ యిక్కూపాంతరకూపమున నున్నదానవు" అని వచనముతోఁ బ్రశ్నించెను. పరిశీలింపఁ బరీక్షితుని ప్రశ్న రీతికిని యయాతి ప్రశ్నరీతికిని దారతమ్యము విదిత మగును. యయాతి ప్రశ్నలో దేవయా నిపై నంకురించిన కనికరము గోచరించును. అయ్యది ప్రకరణార్థ మగు నాపన్నసంరక్షణమున కెంతయుఁ దగియున్నది. ఇంతియ కాదు దేవయాని చరితమును విని, యాసార్వభౌముఁడు దయాళుఁడై యావిప్రకన్య నాప

దనుండి యుద్ధరించె ననుపద్య మాంధ్రకవితాసతీమతల్లికి శిరోమణియై తనరారుచున్నది. కనుఁడు-

"జలధివిలోలవీచివిలసత్కటికాంచిసమంచితావనీ
తలవహనక్షమంబయిన దక్షిణహస్తమునం దనున్నను
దళకాయసున్నహారికణకస్ఫురకరాబ్జమువట్టి నూతిలో
వెలువడఁ గోమలిం దిగిచె విస్ఫురదగ్రి యయాతి క్షితీశున్."

ఈపద్యమున నన్నయభట్టారకుఁడు కురుక్షితీంద్రునియొక్క యార్తజనరక్షణదక్షమగుదక్షిణహస్తము ప్రతిపక్షవక్షఃస్థలవిదళనక్షమ మగు నట్లు వర్ణించియున్నాఁడు. ఈకూర్పు క్షురలక్షుల కర్హమైయున్నది. పరుల క్షేమముల సంఘటింప నభిలషించు క్షత్రియునియొక్క కరము వర్ణింపఁదగు లక్షణము నీపద్యము బోధించుచున్నది.

ఇందలి విశేషణము లన్నియుఁ బ్రకరణార్థ మగు నార్తసంరక్షణమును బహుసరసముగాఁ బోషించుచున్నవి. ఇందు వ్యర్థమగుపద మొక్కటియుఁ గానరాదు. కవిత్వ మట్లు మనోహరార్థకలితమై యుండవలయును. కావ్యకళాభిజ్ఞ లద్వైతవృత్తితో నీపద్యరాజమును గాంతురేని నన్నయభట్టారకునకు వినయాభివందనముల సమర్పింతు రనుట యతిశయోక్తి కాదు.

ఇట్టి లేఁతతెలుఁగుకైత తేనెసోనలు నన్నయభట్టారకుని భారతమునఁ బెక్కులు కలవు. సత్యవ్రతులకు నన్నయకవిత వెన్నెలవలెఁ జల్లనై, రసాలఫలమువలెఁ దియ్యనై, హృదయాహ్లాదమును సమకూర్చుచుండును. రామకృష్ణయ్యగారు నన్నయకవితకడ నెట్టికవితను బెద్దఁజేయఁజూచుట రాయంచకడ నూరఁబిచ్చుకను మెచ్చుటవంటిది. ఏమందురా, అసమాన సాహితీసౌందర్యశోభిత మగు నన్నపార్యుని కవితను, అద్దానియొప్పులఁ గన్నులనద్దికొనిన తిక్కయజ్వకైతను, నాధారముగాఁ గొని, సర్వవిధముల వారిరచనల ననుకరించుచుఁ గావ్యరచనకు దిగినయెఱ్ఱన స్వతంత్రకవి యనుటకు వీలులేదు. ఈవిషయమును మన రామకృష్ణయ్యగా రంగీకరించియే యున్నారు. చూడుఁడు, "ఇది యంతయు కేవలకథాకథనపద్ధతిని

(నారెటివ్ స్టయిల్)గాక సంభాషణశైలిలోఁ బడిన దగుటచే, తిక్కనార్యుని శైలి ననుకరించినది. ఎఱ్ఱాప్రెగడ కవిత్వ మనుటకు సందేహములేదు'' తిక్కన నన్నయకవిత ననుకరించియుండుటచేఁ బరంపరాసంబంధముచే నీ యిరువురికవిత్వమును నెఱ్ఱన యనుసరించె ననఁదగునుగదా ?

ఎఱ్ఱనకవితనుగూర్చి యభినవతిక్కన బిరుదాంకితు లగు శ్రీదుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారే మనిరో వినుఁడు. "భారతరచనయందు ఎఱ్ఱన తక్కినయుభయకవులమార్గములను సమ్మేళన మొనర్చుకొని, తనరచన సాగించినాఁడు".

ఇ ట్లెఱ్ఱనకావ్యమును సాకల్యముగాఁ జదివినప్రాజ్ఞు లెల్లరు నెఱ్ఱన నన్నయకవిత్వము ననుకరించి, కావ్యముల విరచించె నని తెలుపుచుండ వీరుమాత్ర మెఱ్ఱన నన్నపార్యుని కవితావాసన నాసనుబడకుండ ముక్కు మూసికొని, భారతమును వ్రాసినట్లు సిద్ధాంతీకరించుచున్నారు.

ఎఱ్ఱన నన్నపార్యుని వైదికధోరణితో నతుకకుండ నెడమై కవిత నల్లెనో లేదో తెలియదు కాని మన ఎం.ఏ గారుమాత్ర మెఱ్ఱనను నన్నయకవిత్వము దరికి రాకుండ దూరముగఁ దఱిమిరి. కాని యెఱ్ఱన రాకడలలో నన్నయపోకడలు చూపట్టుచున్నవి కనుండు:—"ఎవ్వరిదానవు" నన్నయ- "ఎవ్వరిదానవు" ఎఱ్ఱన- "ఇట్టుల యేకతంబ యీవిపినాంతర" నన్నయ- "ఏకత మిట్టులేల నివివ్వనభూమి" ఎఱ్ఱన.

ఇటులుండ నెఱ్ఱన నన్నయకవితకు దూరుఁ డైనట్లు తెలుపుట యెట్లు పొసఁగును ? ఎఱ్ఱన వీరికిఁ గలలో సాక్షాత్కరించి చెప్పెనా ?

శ్రీరామకృష్ణయ్యగా రెవఁడు వైదికోత్తముఁ డగునన్నయధోరణితో నతుకక దూరముగాఁ దొలఁగి, కొండపై కెక్కి ప్రౌఢకవితా స్రవంతిని ప్రవహింపఁజేసె ననిరో యతఁడు తన హరివంశనృసింహపురాణముల యందు నన్నయభట్టారకు నిట్లు ప్రశంసించియున్నాఁడు.

ఉ. ఉన్నతగోత్రసంభవము నూర్జితసత్త్వము భద్రజాతిసం
పన్నము నుద్ధతాన్యపరిభావిమదోత్కటము న్నరేంద్రపూ
జోన్నయనోచితంబు నయి యొప్పు నన్నయభట్టకుంజరం
బెన్న నిరంకుశోక్తిగతి నెంతయు గ్రాలుటఁ బ్రస్తుతించెదన్. (హరి.)

"భాసురభారతార్థముల భంగులు నిక్క మెఱుఁగనేరమిం
గాసట బీసటే చదివి గాథలు ద్రవ్వ తెఱుఁగువారికిన్
వ్యాసమునిప్రణీతపరమార్థము తెల్లఁగఁ జేసినట్టి య
జ్ఞాసనకల్పులం దలఁతు నాన్యుల నన్నయతిక్కనార్యులన్. (నృసిం)

తిక్కనార్యుని శిష్యుఁడగుమారన నన్నయార్యున కెట్లు వందన మొనర్చియున్నాఁడో చూడఁదగును.

"సారకథాసుధారస మజస్రము నాగళపూరితంబుగా
నారఁగ గ్రోలుచున్ జనులు హర్షరసాంబుధిఁ దేలునట్లుగా
భారతసంహితన్ మును ద్విపర్వము లెవ్వఁ డొనర్చె నట్టి వి
ద్యారమణీయు నాంధ్రకవితాగురు నన్నయభట్టుఁ గొల్చెదన్."

ఈరీతిగా నన్నయభట్టారకుని మధురరసభరిత మగుకవితాస్రవంతి జాహ్నవీప్రవాహమువలె నాంధ్రదేశమును పావనము చేసియుండ నన్నయకవిత రసహీన మగువైదికదృష్టితోఁ గూడియున్న దని, మన కోరాడ రామకృష్ణయ్యగా రెట్లు వ్రాయసాహసించిరో?

ఇదికాక సాహిత్యరచనలయందు లలితము లగుకలావిలాసములు చూపట్టును గాని, జాతిస్వభావములు పొడకట్టునా? వైదికుల కావ్యములలో హోమసమిధలును, రాచవారికైతలలో సాముగరిడీలును, వైశ్యులరచనలలోఁ దూనికరాలును, కాఁపులకబ్బములలోఁ గలుపుతీతలును, కాంతామణులకవనములలోఁ గాటుకమటికలును, నాడింధములకవిత్వములలో హసంతీప్రాంతములును, నాపితులవ్రాఁతలలోఁ దంటసపుదిటికలును, కువిందగ్రంథములలోఁ బడుగుపేకలును, లోనగు కులకృత్యములు చూపట్టునా? చూపట్టునందురా? అయినచోఁ గరణముల పొత్తములలో వసలుమినహాలు చూపట్టును గాని కావ్యకలాదృష్టు లెట్లుకన్పట్టును? ఇదంతయు, యం. యే. గారి విమర్శనముచే జనితమైన ప్రతివిమర్శనము కాని, తిక్కనార్యుని కవితపై జనించిన యీసుచే వ్రాసినదికాదు.

నన్నయతిక్కను లిరువురును నసమానకవితావైదగ్ధ్యభాసితులగు పండితప్రకాండులు; నా కీమహాత్ము లిరువురిపైనను భేదరహిత మగు గౌరవభావముకలదు కాని, భేదదృష్టి లేదు.

"చ జ లు."

— విద్వాన్ దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము. —

సూ:—ఇ ఈ ఎ ఏలంగూడినచజలు తాలవ్యములు.

అఆ ఉఊ ఒఓఔలంగూడినచజలు దంత్యములు.

అని బాలవ్యాకరణము.

శ్లో. అగ్రస్థ్య స్తాలవ్యశ్చు ర్వర్గ స్స్యాత్ - అను చింతామణి పైరెండుసూత్రములకును మూలము. ఈచింతామణిసూత్రమున దంత్యతాలవ్యపదార్థములకు నుద్దేశ్యత్వ మని యొకపక్షము విధేయత్వ మని మఱొకపక్షమును నానావ్యాఖ్యానములం బట్టి లభించుచున్నవి.

వీనిలో, అప్పకవి, అహోబలపండితుండు మున్నగువారు దంత్యతాలవ్యపదార్థములకు నుద్దేశ్యమునే యంగీకరించినట్లును బ్ర. వజ్ఝల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రులుగారు, ఈమతమునే యనుసరించినట్లును అథర్వణాచార్యులు చిన్నయసూరి మున్నగువారు వానికి విధేయత్వము నాశ్రయించినట్లును వారి గ్రంథసందర్భములంబట్టి గోచరించుచున్నది. ఉద్దేశ్యత్వవాదుల మతములకు నవాంతరభేదములు కూడం గలవు.

దంత్యః చః అకారపరకః తాలవ్యః చః వర్ణపరకః. ఇట్లు, ఉద్దేశ్యత్వపక్షమున నన్వయము. ఇట దంత్యచవర్గ ఉద్దేశ్యము, అకారపరకత్వము విధేయము. ఇట్లులే తాలవ్యచవర్గ ఉద్దేశ్యము, వర్ణపరకత్వము విధేయము. విధేయత్వపక్షమున అత్ అకారః పరశ్చేత్ చః దంత్యోభవతి. వర్ణః పరశ్చేత్ చః తాలవ్యోభవతి అని యన్వయము. ఇట చవర్గ ఉద్దేశ్యము. అకారము నిమిత్తము, దంత్యత్వము విధేయము. ఇట్లులే చవర్గ ఉద్దేశ్యము, వర్ణము నిమిత్తము తాలవ్యత్వము విధేయము. ఉద్దేశ్యనిమిత్తములు ప్రమాణాంతరసిద్ధములనియు విధేయము తత్ప్రమాణమాత్రగమ్య మనియు శాస్త్రమర్యాద.

ఉద్దేశ్యత్వపక్షమునం దాలవ్యముగా నుచ్చరింపంబడు చవర్గగల చేంట, చేంద మున్నగుచోట్ల చకారముపయిం బరమందు అకారమాత్ర

ఏకారమా? అనుసంశయము నీవాక్యము తొలఁగించి ఏకారమే కలదను నిశ్చయమును గలిగించుచున్నది.

విధేయత్వపక్షమున అకారవిశిష్టముగా నుచ్చరింపఁబడు చవి, చాన మున్నగుచోట్ల చకారము దంత్యమా? తాలవ్యమా? అనుసంశయమును నివర్తింపఁజేసి, అప్రాత్యః అనువాక్యము దంత్యమే అను నిశ్చయమును గలిగించుచున్నది. ఇట్లు ద్వితీయవాక్యార్థ మూహించునది.

అప్పకవి తనమతము నిట్లు ప్రదర్శించెను.

ఆ. వె. ధరణి దంత్యములును దాలవ్యములు నన
    వికృతిచజలు రెండువిధము లయ్యె,
    నీని నెఱుఁగకున్న విశ్రమభంగంబు
    వొడమఁ గావ్యములను దోష మొదవు.

చజలదంత్యతాలవ్యత్వ వ్యవస్థ తెలియనియెడల విశ్రమభంగము కలుగునను నీపద్యార్థముపై యతియందు దంత్యతాలవ్యములకు మైత్రి యుండఁగా యతిభంగ మెట్లు? అని ప్రశ్న వొడముచున్నది. కాని దంత్యతాలవ్యవర్ణములకు నుత్తరమున నుండుస్వరము తెలియనియెడల యతిభంగము గలుగు ననిపై పద్యతాత్పర్య మని యూహింపనగు.

ఆ. వె. దంతజంబులెల్లఁ దలకట్టులును వాని
    యందు దీర్ఘములును బొందియుండు
    తాలుజాక్షరములు తనరారు హ్రస్వాది
    వక్రయుతము లగుచు వనజనాభ.

ఇట "దంతజంబులెల్ల" అనునది యుద్దేశ్యవాచక మనియు "తలకట్టులు వానియందు దీర్ఘములును బొందియుండు" అనునది విధేయవాచక మనియును నూహింపనగును. ఇట నుద్దేశ్య విధేయభావవ్యత్యాసము చేసినయెడల విశ్రమభంగాపాదనానుపపత్తియు చిగురు చుట్టము మున్నగుపట్ల వ్యవస్థచేయమి న్యూనతయు సంభవించును. కాని ఆ...... జాగనంగ దంతజంబు లయ్యె. ౨ ౧౧౭ ఆ. చెప్పరాసి...చిఱుతయే నందుని, కట్టియనఁగఁ దాలుభవము లయ్యె. ౨. ౧౨౦ ఆ. చందమామ...అనఁగ దంత్య చజలు ౨. ౧౨౮. ఇత్యాది పద్యస్వారస్యముంబట్టి

విధేయత్వపక్షము స్ఫురించును. అయినను బూర్వోక్తదోషప్రసక్తిచేత నీపక్షమునఁ దాత్పర్యము లేదని యనుకొనఁదగి యున్నది. పైపద్ధతులఁ బట్టి యుభయవిధాన మాశ్రయించె ననుటకు నన్యోన్యాశ్రయదోషము వలన వలనుపడదు. దంతజాబు లెల్ల ననుపైపద్యమందలి వానియందు దీర్ఘములు అగునది మూలసూత్రమందలి అత్పదముసంయుక్త తకారము ముఖసుఖార్థ మని వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నది. హ్రస్వాదివక్రయుతములు:—వక్రము=ఏఎ. ఆదివక్రము=ఏ. హ్రస్వాదివక్రము=ఎ. ఈ యప్పకవిమతమున దాలవ్యచజలు సార్వత్రికముగా హ్రస్వఎకారవిశిష్టములు. చేయి, చేర, చేయు మున్నగు కొలఁదిపదములయందలి తాలవ్య చజలుమాత్రము దీర్ఘ ఏకారవిశిష్టములు. బహుళముగా దంత్యచజలకే దీర్ఘ ఏకారవైశిష్ట్యము కలదు. ఈవిషయము—

ఆ. చేతఁజీరలేదు చేకొఁడువరహాలు

… … …

పలులుకొన్నిదీర్ఘవక్రలిపులు. ౨ ౧ ౨౧. అనుదానింబట్టి స్పష్టమగుచున్నది,

ఈమతమున, చెయివు మున్నగుచోట్ల చకారము లోకవ్యవహారముచేఁ దాలవ్య మని తెలియుచున్నది, గాన, పైనున్న యచ్చు ఎకారము గాని అకారముకా దనుటయే ముఖ్యప్రయోజనము కాన చవిమున్నగువాని అకారముతో చెయివు మున్నగువాని ఎకారమునకు యతి వారింపఁబడినందున "పీనిఁదెలియకున్న" అనుపద్యము సంగతమగుచున్నది.

అహోబలపండితుఁడును, అద్దంత్య ఇతి అత్ర వికృతౌ దంత్యః చః చవర్గః అత్ అకారవాన్ భవతి. చవి, చాన, చమురు, చప్పుడు ఇత్యాది. తాలవ్యః చః చవర్గః అత్ర వక్రః స్యాత్ ఏకారవాన్ భవతి. చెవి, జేగుఱు, చెమట, చెలువు ఇత్యాది. అని వ్యాఖ్యానము చేసెను. దీనిఁబట్టిదంత్యతాలవ్యములకు ద్వైశ్యత్వముస్వారసికముగాసిద్ధించుచున్నది.

అథర్వణాచార్యులు శ్లో. "చస్తాలవ్యే స్వరే కంఠతాలవ్యేపి చ తాలుజః। దంత్యోన్యత్ర పదాద్యేచి బహుళం పూర్వవద్భవేత్" అని వివరించుటచేత, నీతనికి విధేయత్వపక్షమభిమత మని స్పష్టమగుచున్నది.

ఈకారిక, అథర్వణకృత మని పెద్దలవ్యవహారము ననుసరించి యిట్లు వ్రాయుట యైనది. ఈమతమున మూలస్థమైన అత్వపదము అఆఉఊఒఓఔలకును వక్రపదము ఇఈఎఏ(ఐ)లకును లక్షకము లని యెఱుఁగవలయును.

చిన్నయసూరి సూ:—చుస్తాలవ్యే తాలవ్యః- అశ్వాజాదిషు దంతోష్ఠ్యస్త్వత్ర- అని తనసూత్రాంధ్రవ్యాకరణమునఁ జెప్పెను. ఈతఁడును దీనిఁబట్టి విధేయత్వవాదియే యని స్పష్టము. సూ:—చుస్తాలవ్యే తాలవ్యః దంతోష్ఠ్యస్త్వత్ర అశ్వాజాదిషు అను ముద్రితపాఠక్రమము అసాధువు. కావున అశ్వాజాదిషు సూత్రము దంత్యపదానువృత్తిచే దంత్యవిధాయక మగును గాన దంతోష్ఠ్యస్త్వత్ర అనుసూత్రముచేతనే అశ్వాజాదులయందు దంత్యవిధానము సిద్ధించుటచేత ఈసూత్రము వ్యర్థమునకు తీరదు. చుస్తాలవ్యే తాలవ్యః అనుసూత్రోత్తరమునను 'అశ్వాజాదిషు' అనిపఠించినయెడల తాలవ్యపదానువృత్తిచే తాలవ్యవిధాయకమగును గాన వైయర్థ్యమునకు నవకాశము లేదు. అశ్వాజాదిసూత్రమువలన చాపు, జాణ, జలగ మున్నగునవి సంగృహీతము లని యెఱుఁగునది. ఈసూత్రమును దనబాలవ్యాకరణమున ననువదింపమికి నావ్యాకరణమునకుఁ గలబాలత్వమే కారణము కానోపును. అశ్వాజాదిపదములయందు దంత్యములే యని శబ్దరత్నాకరమునఁ గలదు. కాని యిది యీ చిన్నయసూరిమతమునకును లోకవ్యవహారమునకును విరుద్ధము.

శ్రీ. వ. చి. పి. శాస్త్రులుగారు చింతామణిసమయపుశోధనమున "ఉచ్చారణమునం దెచటి చజలు తాలవ్యములుగా నుండునో వానిపై నెత్వమున్న దని యెంచుట సాధు వగు ననియు నెచటిచజలు దంత్యములుగాఁ బలుకఁబడునో వానిపై నిఅత్వమున్నదని యెంచుట సాధువగు ననియు నీసూత్రము నిర్ణయించుచున్నది. కాఁగా చాఁద, చాఁట, చాఁప, జాన మున్నగుస్థలములలోని చజలు తాలవ్యములుగాఁ బలుకఁబడుచున్నవి గాన నవి యెత్వవిశిష్టములే యని సిద్ధాంతిత మగుచున్నది. అయ్యవి అత్వవిశిష్టములై యుండుటయే సత్యమైనయెడల చాఁపు, చందురుఁడు, జాము మున్నగువానివలెనే పలుకఁబడుచు నుండవలసియుండును గదా

అని పరిశీలించుకొనవలె నని యీసూత్ర మపదేశించుచున్నది" అని వ్రాయుటవలన వీరికి నుద్దేశ్యత్వపక్షమే యభిప్రేత మని తోఁచుచున్నది.

ఉద్దేశ్యత్వపక్షమున చవి, చాన మున్నగుచోట్ల స్వరసంశయము లేదు గాన స్వరసంశయనివృత్తికై యారంభింపఁబడిన 'అద్దంత్యాః' అను వాక్యము వ్యర్థమగును. విధేయత్వపక్షమం దన్ననో చవి మున్నగుచోట్ల స్వరసందేహము లేకున్నను దంత్యతాలవ్యసందేహ ముండుటవలనఁ దన్నివృత్తికై యీవాక్యము సార్థకము. ఇఁక- ఉద్దేశ్యత్వపక్షమునఁ బ్రసక్తి లేని లక్షణ మీవిధేయత్వపక్షమున నాశ్రయింపఁదగి యున్నది. వైయర్థ్యము నాశ్రయించుటకంటె లక్షకత్వము నాశ్రయించి సార్థక్యమును వర్ణించుటయె సముచిత మని శాస్త్రజ్ఞులకుఁ దోఁపకమానదు.

మఱియు లోకవ్యవహారమున, తాలవ్యములుగాఁ బ్రసిద్ధములగు అక్కరము (చూ. సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము), జాణ (చూ. యయాతిచరిత్ర ౪-౯౦), చాయ (చూ. వసుచరిత్ర ౧-౧౦౨), జలగ (చూ. శబ్దరత్నాకరము), జడ (చూ. విజయవిలాసము ౩-౧౩) మున్నగుచోట్ల వక్రపరకత్వరూపవిపరీతవిధానరూపదోష మీయుద్దేశ్యత్వపక్షమునఁ దటస్థించుచున్నది. ఇట్టిదోషము చిన్నయసూరిమతమున లేదు.

శ్రీశాస్త్రులుగారు "ఇఁక వీ రనుకొనిన యుత్పత్తిస్థానములను బారాయణముచేయుటకే నన్నయభట్టు అద్దంత్య ఇత్యాది పైసూత్రముల నారంభించె నన్నచో వక్రమగునోత్వముతోఁ గూడిన చజలు గూడ నీసూత్రముచేఁ దాలవ్యములే కావలసివచ్చును గాన నిచట నన్నయభట్టారకుఁ డసమగ్రముగనే గాక ప్రమాదముగఁ గూడ సూత్రించె నని చెప్పవచ్చును. నిజముగాఁ జింతామణిలో నిట్టి ప్రమాదముగూడ నున్న దని తలఁచియే సూరిగారు పైరీతిని సూత్రించిరా యని యాలోచింపవలసి యున్నది.'' అని చిన్నయసూరిపై దోషము చెప్పిరి. కాని నన్నయభట్టారకుఁడు 'ఏజఘోవక్రః' అని ఓకారమునకుఁ గూడ వక్రసంజ్ఞ చేసి యీ వక్రశబ్దమును దనచింతామణియందుఁ 'దాలవ్యాశ్చ రవక్రస్యా' త్తను న్నొక్కచోట మాత్రమే వ్యవహరించుట యు నాస్థలమునఁగూడ ఓకారము

నకుఁ బ్రయోజనాభావము తటస్థించుటయుఁ గలుగుటచే ఓకారము నకు వక్రసంజ్ఞకు ఏమిఫలమో, "అర్దంత్యాః తాలవ్యశ్చ్వసాస్య దేత్వే మిథస్సవర్ణశ్చ" అనులఘున్యాసమున నభీష్టసిద్ధి యగుచుండఁగా నిష్ప్రయోజనమగు ఓకారమును గూడ బోధించెడి వక్రశబ్దఘటనమున కేమిఫలమో శ్రీశాస్త్రులుగా రూహింపవలయును.

సామాన్యముగా- ఇతరులకు అభిమతము గాని పదాదియకారమును నన్నయభట్టారకుఁడు కంఠోక్తిగా నంగీకరించినట్లు ఓకారము పరమగునపుడు చవర్గునకుఁ దాలవ్యోచ్చారణము గూడ నీతని కభిమత మని వక్రశబ్దమునకు సార్థక్యము చెప్పవలయు నేమో విచక్షణు లూహింతురుగాక ! సర్వం శమ్.

సరస్వతీరామాయణము.

— జనమంచి సీతారామస్వామిగారు—అనకాపల్లి.

శ్రీసూర్యరాయమహారాజపోషణముచే దేశభూషణమై కవిబుధతోషణమై, యాంధ్రవిద్రోహిజనభీషణమై విరాజిల్లుచున్న 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు'నకు రజతోత్సవమగుదినముకంటె సౌభాగ్యదినము గలదే? ఈతెలుఁగుతల్లి పండుగున కమందానంద మొందని యాంధ్రుని జన్మము జన్మమే? ఆంధ్రభాషాభిమాను లందఱు నిట్టిశుభసమయమున స్వోత్సాహసూచకముగ శక్త్యనుసారముగఁ గానుకలు తెచ్చి యమ్మపాదారవిందమ్ముల సాన్నిధ్యమ్మున సమర్పించి చరితార్థులు కావలదా? కావున నేనును "ఉడుతభక్తి"ని జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని, ధైర్యసాహసభక్తివిశ్వాసములతో నీవ్యాసము వ్రాసి, "యిదియు పదివేలుగ భావించి పరిగ్రహింపవే తల్లి" యని పరిషదంబాపదపీఠముకడ నర్పణము సేయఁ బూనితిని. కామోద్రేకజనకములు నవినీతిబోధకములు నసభ్యాలంకారసమన్వితములు నగుగ్రంథము లిప్పుడు కుప్పతిప్పలుగ నుప్పతిల్లుటఁగాంచి, తిక్కన పోతనాది మహనీయాంధ్రకవితాసామ్రాజ్యపట్టభద్రులఁ గన్నయాంధ్రజననీమతల్లి కిప్పు డెంతటిదుర్దినములు సంభవించెనో" యని కంటఁ దడిపెట్టి యాంధ్రవాఙ్మయ శ్రేయోభిలాషులు కొందఱు హాహాకారములు చేయుచున్నారు. కాని, యంతనిరాశకు నంతనిరుత్సాహమునకు నంతవిషాదమునకు నవసరము లేదని నామనవి. ఈకాలమునందును సారస్వతాభరణము లని చెప్పఁదగిన గ్రంథరత్నములు రచించుచు దేశోపకారపరాయణులైన మహనీయు లెందఱో కలరు. వారిలోఁ గొందఱు కీర్తిమంతులైరి. పూజాపురస్కారములు లేక బూజుపట్టిన దేవతావిగ్రహములవలె మఱికొంద ఱున్నారు. ఎంతటిప్రజ్ఞ కలవారికైన నదృష్టవిశేషము లేనిదే యశోధనము లభింపదుగదా!

"Full many a gem of purest ray serene
The dark unfathomed caves of the ocean bear,

Full many a flower is born to blush unseen
And waste its sweetness on the desert air."

(మహాంభోరాశిగర్భమున సకలంక తేజోవిరాజమానము లైన యనర్ఘరత్నము లెన్నియో పడియున్నవి; నిర్జన ప్రదేశములయందు దివ్య కుసుమము లెన్నియో పొడమి తమమనోహరసౌరభమును వ్యర్థముగ గాలిపాలు చేయుచున్నవి.)

అని చెప్పిన యాంగ్లకవీశ్వరునిమాటలు యథార్థములుగదా.

అట్టిభావమునే చమత్కారముగ లీలాశుకమహాకవి యీ క్రిందిశ్లోకమున వెల్లడించె:—

శ్లో. ఉర్వ్యాం కోఽపి మహీధరో లఘుతరో దోర్భ్యాం ధృతో లీలయా
తేన త్వం దివి భూతలే చ సతతం గోవర్ధనోద్ధారకః
త్వాం త్రైలోక్యధరం వహామి కుచయో రగ్రే న తద్గణ్యతే
కిం వా కేశవ భాషణేన బహునా? పుణ్యై ర్యశో లభ్యతే.

కావున, యశోవ్యాప్తి లేనంతమాత్రమున నెవరికవిత్వ మైనను బ్రశంసనీయము కా దనుట యుక్తముకాదు. ఇట్టి యాశయము కల వాఁడ నగుటచేతనే, యొకమిత్రుఁడు "సరస్వతీరామాయణము" అను నొక పుస్తక మిచ్చి "యిదిమీరు తప్పక చదివి యెట్లున్నదో మొగమోటము లేక వచింపుఁడు" అని కోర, గ్రంథము రచించినవారిపేరు నేనింతకు ముం దెన్నఁడు విని యుండకపోయినను, సరే యని వెంటనే దాని నింటికిఁ దీసికొనిపోయి చదువుట కారంభించితి. తద్గ్రంథనుర్యా మే మని నుడువుదు? విస్మయానందపరవశుఁడ నైపోయితి ననుట యతిశయోక్తి కాదు. నాకు సహజముగా రామాయణ మన్నఁ బ్రాణము. అంతహృదయంగమ మైన కథ మఱియొకటి జగత్తులో లే దని నానమ్మకము. కథ యననేల రామనామమె చాలు నొడలు పులకరింపఁజేయుటకు. భారతీయులకు శ్రీసీతాకళత్రపవిత్రచరిత్రకంటెఁ బ్రియమైనది లే దని చెప్పనొప్పు. "జగత్ప్రథమమంగళమ్"అని కాళిదాసుచు "యది తుష్ణాం పూర్వో రితి జహాతి రామస్యచరితం, గుణై రేతావద్భి ర్జయతి పున రన్యో జగతి

కః?" అని మురారియు, "స్వసూక్తీనాం పాత్రం రఘుకులతిలక మేకం కలయతాం। కవీనాం కోదోష స్సతు గుణగణానా మవగుణః"-అని జయదేవుఁడును, "రఘురాముచరిత్ర యొంద తొల్లెన్నిన, నన్నిరూపుల కహీనగతిం దగి యుండు నుర్వరన్" అని గోపీనాథ వేంకటకవియు "జానకీజానికథల్ రచింపక యన్యకథ లెన్ని రచించె నేనియున్ వాని వివేకమేమిటికి వానికవిత్వమునార్వ మేటికిన్" అని కంకంటిపాపరాజును, ఇట్లే మఱికొందఱు గుణజ్ఞులును రసజ్ఞతరవాక్కులలోఁ దమరామాయణాభిమానము వెల్లడించుట యెఱుఁగమే? సంపూర్ణ రామాయణము హరికథారూపమున నెలలకొలఁది నెన్నిసారులో చెప్పి హరిదాసులు ప్రజలచే నెంతెంత సత్కారములు పొందుచున్నారో చూచుచున్నాము గదా. "టాకీ" లన్నిటిలోను "లవకుశ" జనుల నాకర్షింపఁగలిగినట్లు మఱేదైన నాకర్షింపఁజాలెనా? త్యాగరాజుకృతులు, అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు రామభజనలు శ్రోతల కెంతయానందముఁ గలిగించునో యనుభవైకవేద్యము గాక వర్ణింప సాధ్యమగునా? రంగనాథుఁడు భాస్కరుఁడు పాపరాజు గోపీనాథుఁడు వాసుదాసుఁడు శేషాద్రిశర్మగారు మొదలగు కవిచంద్రులు యథాశక్తి రామకథ రచించి, తాము కృతార్థులై పాఠకకోటిని గూడఁ గృతార్థత నొందించువారైరిగదా! కాని, యింతవఱకు రామాయణరచనచే నఖండవిఖ్యాతి నొందినస్త్రీరత్నము లరుదు. రామభక్తిప్రపూర్ణయు విదుషీమణియు సరసకవితాధురీణయు కృష్ణరాయశకాభరణప్రాయము నగు మొల్ల యొక్కతెయె సర్వాంధ్రహృదయసింహాసనారూఢ యైనది. ఆకవయిత్రీశిరోమణిని దలంపించుకవిత్వము చెప్పఁగల కాంతాతిలకము లీకాలమున లేరా? ఉన్నా రున్నా రనుటకు సరస్వతీరామాయణ మొక ప్రత్యక్షనిదర్శన మని నామనవి.

ఈసరస్వతీరామాయణగ్రంథకర్త్రి సరస్వతీదేవి. పద్మనాయకవంశసంజాత. చేఁబ్రోలు రాజగోపాలముగారి యర్ధాంగి. ఆంధ్రగీర్వాణాంగ్లహిందీభాషావిశారద. శ్రీమిర్జాపురసంస్థానవిద్యాధికారిణి. జటప్రోలు సంస్థానపండితులగు వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడుగారి శి

ష్యరాలు. ఈసంగతులే గాక కవయిత్రిపాతివ్రత్యాదిమహనీయగుణసంపత్తి మొదలగువిషయములు గూడ నుపోద్ఘాతమునందు హృదయంగమముగఁ దెలుపఁబడినవి. ఇప్పుస్తకగ్రంథమును శ్రీమీనాక్షాపురపురాణిగారు ముద్రింపించుటచేత సరస్వతీదేవిగారు తమకృతజ్ఞతను వెల్లడించుచు రచించిన నవరత్నమాల గ్రంథాది నొప్పుచున్నది. రామాయణరచన మాట యటుండ, ఈపద్యములే సుధామాధురీభరితములై దేవిగారి కవిత్వనైపుణ్యమును భక్తివిశ్వాసాదిగుణ ప్రభావమును బ్రకటించి, పాఠకుల యుల్లములఁ బల్లవింపఁజేసి గ్రంథ మామూలాగ్రము చదువ నువ్విళ్లూరించుచున్నవి. మచ్చున కొకపద్య ముదాహరింతు :—

సీ. కనులు విప్పిననాఁడె కరుణావలోకన
　　　　పీయూషవర్షంబు... గురిసె
　పలుక నేర్చిననాఁడె పరమాత్మనామమా
　　　　ధురి రుచిఁజూడ సంతుష్టిఁ గలిగె
　కరము సాఁచిననాఁడె కలితభోగఁ
　　　　గవిరాజపండితదారిద్ర్యభార మడఁగె
　వేళ్లు విప్పిననాఁడె విస్తారికీర్తిగల
　　　　కథ సుప్రదానైకనాస్త మయ్యె
　అనుచు వేనోళ్ళఁ బొగడుదు రఖిలజనులు
　సరసనద్గుణమణిమాల ! సత్యశీల !
　రాజ్యలక్ష్మీపవిత్రగర్భప్రదీప !
　విమలకరుణావలంబ ! శ్రీవేంకయాంబ !

"ఇట్టి కవితావైఖరులు మన మెఱుఁగనివి గావు. పూర్వకవుల రచనలలో నెగడుచున్నవే" అని యూసడించువా రుందురా ? ఉందురేని వారు రసజ్ఞులు కారనవలసివచ్చును. నేఁటిదాఁక మనభాషలో వెలసిన సర్వగ్రంథములును దొలిపుటనుండి తుదిపుటవఱకుఁ గ్రొత్తపోకడలతోనే యలరారుచున్న వనియు నొకదానిని మఱొకటి యెందును బోల దనియుఁ జెప్ప సాహసింపఁగలవా రెవరు ?

గ్రంథకర్త్రీసమర్పిత నవరత్నమాల తరువాత రాజశేఖర వేంకటశేషకవుల మనోహరోపోద్ఘాతమును గురువాక్యమును బండితాభిప్రాయములును బొందుపఱుపఁబడి కావ్యప్రాశస్త్యమును జాటుచున్నవి. అవధానిశిరోమణి కాశీకృష్ణాచార్యులవారీ సరస్వతీరామాయణమును గూర్చి యిట్లు పలికిరి :—

క. కృతి తెల్గుఁట, శ్రీరాముని
కతయఁట విషయంబు, దానికవయిత్రి సర
స్వతియఁట, పద్యములు సహృ
ద్రతియఁట, నీభాగ్య మేమి రామాయణమా !

ఇట్టి మఱికొందఱు పండితప్రకాండులును ఏతద్గ్రంథపఠనసంజనితసంతోషాతిరేకమును వ్యక్తపఱుపుకోర్కులచేత నెఱిఁగించిరి. లోకములో సామాన్యముగా "అభిప్రాయములు" అని ప్రకటింపఁబడినవెల్ల నతిశయోక్తులయి యుండు నని వచింపవచ్చును. అంతమాత్రమున నెంతవారును గ్రంథవైముఖ్యము చూపఁదగ దని నామనవి. "తినకున్నరుచి, దిగకున్న లోఁతు తెలియదు" అను వార్యోక్తి మఱువరానిది.

పాతకుతెల్గు మొల్లముగ నలసిల్ల మొల్ల రచించిన రామాయణము షట్కాండయుతము, సరస్వతీరామాయణము సప్తకాండసమన్వితము, దానికంటె నిది గొప్పదా దీనికంటె నది గొప్పదా ? అని విమర్శింపఁబూనుట కవకాశము గాని యావశ్యకము గాని లేదు. "మైసూర్ పాక్ రుచి హెచ్చా బాదుసులడ్డు రుచిహెచ్చా" అని వ్యర్థముగ వాదులాడుటకంటె లభ్యమైన దానిని భుజించి సంతుష్టి నొందుటె మేలుగదా ? "చతురకవిత్వతత్త్వరససంపద గ్రుక్కిరిసొమ్ము గాదు భారతిదయసౌధవార్ధి, కవిరాజులమానసముల్ ఘటంబు, లాయతము కొలంది లభ్యమగు నయ్యమృతంబు" అని పలికిన కవీశ్వరునియభిప్రాయము సకలసహృదయసమ్మత మనుటకు సందియము లేదు.

వాల్మీకిరామాయణములోని ముఖ్యకథాంశములను విడువక, సరసపచోరచనావైపుణ్యము మెఱయ, నీరామాయణము సంతరించి, సరస్వతీదేవి శ్రీమదాంధ్రసరస్వతీదేవి కమూల్యాభరణముఁ జేకూర్చినది.

తత్త్వావేశస్య మెట్టిదో తెలుపుటకై స్థాలీపులాకన్యాయముగఁ గొన్నిపద్య ములుదాహరింపఁ గడఁగువాఁడ :—

"సీ. చిన్నారిలేనవ్వుఁ జిగురువెన్నెలవెల్లిఁ
దేలించు నెవతె జేజేలపెద్ద
వాల్చూపుఁదూపులు వఱపి యేదేవి య
జ్ఞానను మది హాళాహాళి యొనర్చుఁ
గంఠనాదము వీణెఁ గలిపి స్రోయించి యే
యమ ధాతవేదపాఠము మరల్చు
వెలిపట్టుచీరయంచులు జాఱఁ వెలిదమ్మిఁ
గొలువుండి వలపించు నలువ నెవతె
అట్టి వాగ్దేవి నావాక్కునందు నిలిచి
పొలుపుమీఱంగఁ బదములఁ బ్రోగుఁజేసి
యర్థసంసిద్ధిఁ జక్కఁగా ననువుపఱచి
శుభము లొనరింప భక్తిమై స్తుతియొనర్తు.

ఉ. మారుతనందనాయ, సురమానితభీమపరాక్రమాయ, సం
సారపరాఙ్ముఖాయ, బహుశాస్త్రవివేకవిచక్షణాయ, గం
భీరగుణాకరాయ, పృథివీతనయాసుఖయోగదాయ, శ్రీ
తారకరామనామ ఘనతత్త్వవిదే భవతే నమోనమః.

కవయిత్రి యట్టిహృద్యములగు పద్యములతో శ్రీహరి కవి దేవతా గురుస్తోత్రము గావించి, నిజభర్తను భక్తితో సంస్మరించి, యథావిధిగ షష్ఠ్యంతములు విరచించి కథాప్రారంభ మొనరించెను. కృతిభర్త శ్రీమహిళాప్రియభర్తయే. కథాంశములు సర్వజనవిదితములే. పూర్వకావ్యములందున్నట్టే సందర్భానుసారముగ ధర్మబోధ మొనర్పఁబడినది.

నవనాగరకత మూర్తీభవించినట్లు విజృంభించి విడాకులచట్టమునకై హాహాకారాహాహారిగఁ బోరాడు నాంగ్లమానసపుత్రీపుత్త్రులకు అట్టిసనాతనధర్మోపదేశము రుచింపదేమో ? "అందఱనుగాఁ దనియించు మమ్ము సృష్టించిన బ్రహ్మకైనఁ దరమే యిదిపెద్దలెఱుంగకుందురే" అను కవీశ్వరో

క్తియే సరస్వతీసతీతిలకమునకును ధైర్యోత్సాహసంధాయకము కాక పోదు. అయోధ్యాకాండమున సీతాలక్ష్మణభరతాదుల రామభక్తి వెల్లడించు పద్యములు ప్రశంసనీయములు. మచ్చునకీ క్రిందివి చాలు:—

మ. క్షణమాత్రంబును ఛాయ వీడనిగతిన్ సర్వంబు నీవంచు నే
మ సారంగను నీదుపాదయుగముల్ మన్నించి సేవించుచున్
జననంబాదిగ నిన్నువీడి యెఱుఁగన్ సాకేతరాజాగ్రణీ!
వినుమా! నీవెనువెంబ వచ్చెద భవద్విశ్వాసపాత్రుండనై.

ఉ. రక్కసికైక నాకొఱకు రాజ్యముఁ గోరి, జగంబునవ్వ నన్
దక్కువచేసె; నీకుఁ దగు ధారుణి నే భరియింపనేర్తునే
నిక్కము నీవులేని పురి నేఁ జనియెట్టులఁ జూడనేర్తు నే
నక్కట! కైకకుం గొడుకనై జనియించితి నెంతిపాపినో!

ఆరణ్యకాండమున సీతారాముఁవనవిహారాదివిశేషములు శకుంతదంపతుల యన్యోన్యానురాగాదివైచిత్ర్యములు వర్ణింపఁబడిన విధములు రమణీయములై తనరుచున్నవి. మచ్చునకీపద్యరత్నము గనుఁడు:—

చ. వెలఁదిరో! రాజకీర మదె వేయుఫలంబులఁ ద్రోయుచున్ రుచుల్
గలిగెను పండొకండు ననుఁగుంజెలికిచ్చుఁగ సంగ్రహించి, యా
చిలుకమిటారి వక్త్రలుగఁజేసి నిజేశ్వరునోటి కిచ్చెఁ బ
క్షులయనురాగసంపదల సొంపు వచింపఁగఁ దీఱ దేరికిన్.

రావణాపహృత యగునప్పుడు జనకసుత శోకానలసంతప్తమానమానస యై రామనామస్మరణపరాయణ యై బాష్పపూరితలోచన యై యెట్లు విలపించెనో తెలుపునీ క్రిందిపద్య మెట్టిహృదయమునైన ద్రవింపఁజేయదే:—

సీ. పూర్వజన్మంబున బుద్ధివిహీనతఁ
గావించినట్టి దుష్కృతఫలమొ
కన్నతల్లిగ నన్నుఁ గడుభక్తినెంచు నా
మఱఁదిని దిట్టినమాటఫలమొ
పెద్దలమాటలు పెడచెవినిం బెట్టి
వచ్చిన యామహాపాపఫలమొ

యెట్టిఫల మని చెప్పుదు నినకులేశ !
పాపకర్ముఁడు చెఱఁబట్టె భయములేక
శీఘ్రముగ వచ్చి వాని హింసించి నన్నుఁ
దీసికొని పొమ్ము శౌర్యంబు వాసిమీఱ.

కిష్కింధా కాండము సంగ్రహమైయున్నను సముచితరసభరితమై పరఁగుచున్నది. "నాహం జానామి కేయూరే" అనుశ్లోకములోని భావ మిట్లు విశదీకరింపఁబడినది:—

ఉ. చూపులనీరుగ్రమ్మ ననుజుంగని లక్ష్మణుఁ డన్న ! రత్నసం
దీపితకర్ణభూషలు ననిందితహారము లేనెఱుంగ; నీ
నూపుర మేనెఱుంగుదు ననూనపుభక్తి నమస్కరించుచో
శ్రీపదరాజితంబులయి చెల్వమరుట్ ఖిలమయ్యె నేఁ డిటుల్.

పైపద్యములో "అనుజుంగని" అనుట పొరపాటు, శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణున కగ్రజుఁడు గాని యనుజుఁడు గాఁడు.

తే. ఎంత గొప్పకవితనైన నేదో దోష
మగపడునుగానఁ గృతి దూష్య మనఁగఁ దగునె

అని నేను వేఱొకసందర్భమున వ్రాసితిని. కావున "సుకవులసూక్తులందు సరసుల్ నెరసుల్ వెదకంగఁబోరు" అని నుడివిన కనుపర్తి అబ్బయామాత్యకవీంద్రునితోపాటు నేనును విశ్వసించుచున్నాఁడ.

ఈసరస్వతీరామాయణమునకెల్ల సుందరకాండము నాయకమణియై భాసిల్లుచున్నది. దానిశైలి తెలియుటకై—

"చూడకు కన్నులం దెఱచి చుట్టు వసించెడి దైత్యకాంతలన్, జూడదు"
"నల్లనిమేనివాఁడు, చిఱునవ్వులు చిల్లెడుమోముతోడ శోభిల్లెడువాఁడు,"

అనుపద్యములం జూడనగును.

యుద్ధకాండమునందును క్రిందిపద్యమువంటి వెన్నియో గలవు.

సీ. ప్రాజ్యలంకారాజ్యవార్ధిమంధరము శ్రీ
రామకోదండంబు రాక్షసేంద్ర
దివిజారిమదతమస్సవితృబింబంబు శ్రీ
రామకోదండంబు రాక్షసేంద్ర

అసురాంగనావైభవాంబుదానుగము శ్రీ
రామకోదండంబు రాక్షసేంద్ర
దశశిరఃకాలాహితాగ్ర్యమాత్రంబు శ్రీ
రామకోదండంబు రాక్షసేంద్ర
ప్రలయసమయసముద్భూతభాసమాన
వాయుసఖసమరఘురామబాణములకుఁ
దప్పి ప్రాణంబు లిఁక నిల్పఁదరమె నీకుఁ ?
గనవె ఖరదూషణాదులగతులు మున్ను.

ఉత్తరకాండముకూడఁ గొంతవిపులముగనే వ్రాయఁబడెననవచ్చు. కంకంటి పాపరాజకవ్యుత్తరరామాయణమాధుర్య మిట్టి దట్టి దనియెట్టి వారు వర్ణింపఁజాలనట్టి దని నాకట్టి నమ్మకము. ముఖ్యముగా నందలి సీతాలక్ష్మణసంభాషణఘట్టము కరుణరసపూరితమై నిరుపమశైలి నలరారుచుండు. ఈరామాయణములోని ఉత్తరకాండపద్యములు పెక్కులు పాపరాజకవిధోరణిలో నొప్పుచు హృద్యములై యున్నవి, మచ్చునకీరెండుపద్యరత్నములను గనుఁడు:—

గీ. తల్లి ! సాధ్వీమతల్లి ! నీధవునిఁ బాపి
యడవిపాల్సేయ వచ్చిన యధమజనుఁడఁ
గఠినచిత్తుఁడ నేనెట్టి కార్యమైనఁ
జేయఁగలనంచు నెంచియే చెప్పనేమొ !

క. తెల్లనివన్నియుఁ బాలని
నల్లనివియుఁ నీరమనుచు నమ్మెడి మాయీ
తల్లి వెతఁదీర్చ నానుడి
కల్లగఁ జేయకయ ప్రోవఁగదె భూదేవీ !

ఈసరస్వతీరామాయణమును గూర్చి యింతేని వ్రాయఁదగియున్నను, వ్యాసవిస్తరభీతిచే నింక విరమింపవలసినవాఁడ నైతి. ఉభయభాషాప్రావీణ్యము గడించి, రసవత్తరకవిత్వము చెప్ప నేర్చి, పాతివ్రత్యాదిగుణరత్నములచే మించి, వినిర్మలశోభనము గాంచి యాంధ్రమాత కనుంగుబిడ్డ

యని పించుకొన్న సరస్వతీదేవి ధన్యురాలు- ఈకవయిత్రి యింతకుముందు సరస్వతీశతకాత్మోపదేశాది గ్రంథరాజములు రచించెనఁట. అనవద్యమగు విద్య- విద్యకుఁ దగినకవిత- కవితకుఁ దగిన గ్రంధరచన- అన్నిటిని మించినగుణసంపద ! పురాకృతసుకృతపరిపాకవిశేషము చేఁ గాక యట్టి భాగ్య మెవరు పొందఁగలరు ? ఈమెను గన్నతల్లిదండ్రుల పుణ్యవిశేష మగ్గించుచు,అర్ధాంగిగఁ జేసికొన్న పురుషవరేణ్యు నభినందించుచు,విద్యావతి నొనర్చిన గురుపుంగవు సన్నుతించుచు, నిట్టివిదుషీమణులకు సర్వవిధములఁ బ్రోత్సాహము గలిగింపుఁ డని సకలాంధ్రజనమునకు విన్నవించుచు, నీసరస్వతీదేవి సమస్తసౌభాగ్యములతోఁ జిరకాలము వర్ధిలునట్లనుగ్రహింపుముతండ్రీ యని శ్రీరామచంద్రమూర్తిని బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

సీ. భోజరాజును బ్రోసిరాజను లోకబాం
　　ధవుకృపామహిమ నుద్భవముఁ జెంది
పండితమండలీమండనం బైనరా
　　మయ్యచే నక్షరాభ్యాస మొంది
వాణీలలాకుసంప్రాప్తులై న్యాయ స
　　త్రిప్రులచే విద్యానికేతను జెంది
వాజ్మయోద్ధారణబద్ధకంకణు లైన
　　ఘనులచే దివ్యభూషణము బొంది
ఇరువదైదేండ్లప్రాయాన నెసఁగుచున్న
ఆంధ్రవరవధ్రమణి వృద్ధనైన జనుపు
రేంద్రునైతము తా వలపించె నౌర !
యెవరి ధన్యత హెచ్చి వచింపఁ దరమె ?

చ. ప్రవిమలకీర్తిసంపద విరాజిలు నీపరిషత్తు కాంచనో
త్సవమును గూడ మేము కనఁజాలెదమట్టు లనుగ్రహింపవే
కవిబుధగాయకార్థిజనకల్పమహీజములైన సూర్యభూ
ధవునకు విక్రమేంద్రునకుఁ దద్దయు భద్రములెప్డు నీయవే
భువి జనులెల్లరుఁ సుకముఁబొందఁగఁ జేయువె లోకరక్షకా ?

ఆంధ్రవాఙ్మయము—కరుణరసము.

-సాగి వేంకటనరసింహముగారు, ఎం. ఏ., రాజమహేంద్రవరము—

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి కరుణరసపు పట్టులను జేర్చి వానిని సవిమర్శముగాఁ దిలకించి, వాఙ్మయసక్రమాభివృద్ధి కనువగు మార్గముల ను సూచించుటయే యీవ్యాసముయొక్క ప్రధానోద్దేశము. ఇందులకు ముందుగాఁ గరుణరసమును గూర్చిన సంస్కృతాలంకారికుల యభిప్రాయ ములును సంస్కృతకావ్యనాటకాదులయం దున్న కరుణరసలక్ష్యములును దెలిసికొనుట యావశ్యకము.

"ఇష్టనాశా దనిష్టాప్తేః కరుణాఖ్యో రసోభవేత్" (సాహిత్యదర్పణము)

"ఇష్టజనవియోగాదినాత్మని దుఃఖాతిభూమిః శోకః

'ఆదిగ్రహణా దనిష్టప్రాప్తి ర్గృహ్యతే' వ్యాఖ్య-(ప్రతాపరుద్రీయము)

"కరుణస్య బంధునాశాదయః ఆలంబనాని,తత్సంబంధి గృహాతురగాభరణదర్శనాదయః తత్కథాశ్రవణాదయశ్చ ఉద్దీపకాః, గాత్రక్షేప అశ్రుపాతాదయోఽనుభావాః,గ్లాని క్షయ మోహ విషాద చింతా ఔత్సుక్య దీనతా జడతాదయో వ్యభిచారిణశ్చ" (రసగంగాధరము)

నవరసములలోఁ మూఁడవదగు కరుణరసము, ఇష్టనాశమువలనను అనిష్టాప్తివలనను సంభవించును. దీనికి స్థాయిభావము శోకము. బంధునాశప్రభృతు లాలంబనము. నష్టసంబంధి గృహాతురగాభరణదర్శనాదు లుద్దీపకములు. గాత్రక్షేప అశ్రుపాతాదు లనుభావములు. గ్లాని, క్షయ, మోహము, విషాదము, చింత, ఔత్సుక్యము, దీనత, జడత మొదలగు నవి వ్యభిచారిభావములు. కరుణ రౌద్రకర్మవలన జనించును. హాస్యము దీనికి విరోధి. దశమన్మథావస్థలలోఁ నివరదగు మరణము కరుణకు హేతు వగును. పునఃప్రాప్త్యాశ లేని కరుణమును కేవలకరుణ మందురు. రఘువంశమునందు భార్యమరణమునకై యజమహారాజు విలపించుట యిందుల కు దాహరణముగా గ్రహింపవచ్చును. ఇష్టుఁడు మరణించినను మరల బ్ర

దుకఁగలఁ డనియు నెప్పటికో సమావేశము కలుగఁగల దనియు విశ్వాసమున్నచోటఁ గరుణవిప్రలంభము రస మని యందురు. ఇట్టిస్థితికి కాదంబరిలోని మహాశ్వేతవృత్తాంత ముదాహరణము; మఱియు, కుమారసంభవములోని రతీవిలాపముగూడ నీతెగకుఁ జేరిన దగును. ఇఁకఁ బ్రాప్త్యాశయున్నట్లు నిశ్చయముగఁ దెలిసినచోటుల వియోగమునందు రసము విప్రలంభశృంగారమే గాని కరుణము గాదు. మేఘసందేశమునందలి యక్షదంపతులస్థితి యిట్టిది. కావ్యప్రబంధాదులయందలి వియోగములు ప్రాయికముగా నిట్టివే యగుచున్నవి.

ఇఁకఁ గావ్యనాటకాదులయందుఁ బ్రదర్శితమై సహృదయులచే ననుభవింపఁబడు దుఃఖము లౌకికదుఃఖమువంటిది కాదనియు, నది కేవలానందస్వరూప మఱియు నందువలననే ప్రేక్షకులు తఱచు దానినభిలషించుచుందు రనియు సంస్కృతాలంకారికులు రుజువుచేసి యున్నారు. హరిశ్చంద్రాది పాత్రల స్థితిలోఁ బ్రేక్షకులు తాదాత్మ్యముఁ జెంది విగళితవేద్యాంతరత్వమువలన ననిర్వచనీయసుఖము ననుభవించుట లోకప్రసిద్ధమేకదా !

ఇట్టికరుణరసము కావ్యములయం దంగముగా నుండవలయునే గాని యంగిగా నుండరా దనునియమము గలదు. నాటకములలో శృంగారవీరములలో నన్యతరము మాత్రము అంగి కావలయు ననియుఁ దదితరములు కారా దని చెప్పుటవలన నిట కరుణయు నిషిద్ధములలోఁబడినది. ఇట్లు కరుణ నిషిద్ధమై యంగిగా సంస్కృతవాఙ్మయమున నెచ్చటను తద్రూపమునఁ గానరాకున్నది. అంగముగా మాత్రము పెక్కుచోట్ల మన కది గోచరించుచున్నది. కరుణరసపూరితమైన యుత్తరరామచరితము వీరరసప్రధానమైన దని సంస్కృతపండితులు సాధింపఁజూచుట పరిచితమైన విషయమే. మోక్షమను మంగళము ప్రధానాశయముగాఁ బ్రవర్తించు హైందవజాతి పతంజలి నుడివినట్లు-

'మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని కావ్యాని ప్రథంతే'

అను వాక్యమును ఒరవడిగాఁ బెట్టికొని సర్వత్ర సంచరింతు రనుట యతిశయోక్తి గాదు. సాధ్యమైనంతవఱకు దుఃఖమును నిషేధిం

వవలయు ననియు 'ధర్మమేవ జయతి' యని నిరూపింపవలయు ననియుఁ గర్మసిద్ధాంతమును బ్రతిపాదింపవలయు ననియుఁ బాటుపడు భారతీయులు, సంస్కృతాలంకారికుల శాసనమునకు విరుద్ధముగా నెట్లు నడువఁగలరు.

మనపూర్వులు నాటకములలోఁ గరుణరసమునకుఁ బ్రాధాన్యమును నిరాకరించుటకు మఱియొక కారణము గలదు. కరుణరసమునకు నాటకావయవములతో సమన్వయము పొసఁగదు. "యత్నము శోకము నకా? ఫలప్రాప్తి దుఃఖమా? ఏమి బాగుగ నున్నది?" అను నిట్టివ్యాఖ్యానముల కవకాశము గలుగును. ఈవిధముగా నాలంకారికులయభిప్రాయములను జూచినను సంస్కృతాంధ్ర కావ్యములను బరిశీలించినను గరుణరసమునకుఁ బ్రాధాన్య మెచ్చటను గోచరించుట లేదు.

కరుణ ప్రాప్త్యాశ లేనివియోగమువలనఁ బుట్టినదికదా. అట్టికరుణ ప్రియాప్రియుల యెడఁబాటు వలన మాత్రము కలుగ నక్కఱలేదు. ఎట్టి బంధుమిత్రులైన మరణించినచో దుఃఖము తప్పక కలుగును. మానవజీవితము ప్రారంభమునుండి తుదివఱకును గరుణరసపూరితముగనే యున్నది. మానవులలో దుఃఖవిమగ్నులసంఖ్య సుఖభోగులసంఖ్యకంటె విస్తారముగ నున్నది. సుఖభోగులును, అనుభవించు సుఖములకంటె దుఃఖములనే యెక్కువగ ననుభవింతురు. మఱియు సుఖభోగ మెంత యనుభవించినను మనస్సున నాటదు. ఆసమయమున కాలము క్షణముగఁ గడచిపోవును. కాని దుఃఖము కొంచెమైనను గాఢముగ నాటుకొని యనంతముగ కాలము దీర్ఘము చేయుచు మఱవరాని దగును. కాఁబట్టి మనజీవితములోను, జీవితావస్థానుకృతి యగు నాట్యములోను మిగిలినరసము లన్నిటికంటెఁ గరుణకే యెక్కుడవకాశము గలదు. ఆంగ్లనాటకములను జూచుచున్న నవీనులయం దీపైఁజెప్పిన యభిప్రాయము ప్రబలముగ నున్నది.

ఇఁక సాధారణరీతిని లోకమునందు దుఃఖమునకుఁ గారణముల విచారింతము. దుష్టుల క్రౌర్యమువలన సజ్జనుల కాపదలు ఘటిల్లును. దుష్టులు స్వార్థపరులై వేఱుకారణము లేకయే శత్రుభావమును బూనుట లోకప్రసిద్ధమే. రావణాదు లిందులకుఁ దార్కాణము. ఆంగ్లనాటకము

గు 'ఒథెల్లో' లోని 'అయాగో' గూడ నిట్టిపాత్రమే. ఒథెల్లో అతని భార్య 'డెస్డెమోనా' వీరిరువురును సుఖులై యుండుటను 'అయాగో' సహింపలేఁ డయ్యెను. అతనిద్వేషమునకుఁ దగినకారణములే లేవు. కారణాన్వేషణమున నతఁడు కొంతకాలము గడపి తుదకుఁ గారణమున్నను లేకున్నను వారిరువురి నెడఁబాపి యుభయులమరణమునకుఁ గారకుఁ డయ్యెను. విశుద్ధచరిత్ర యగు డెస్డెమోనాకు కళంకము నాపాదించి యాకళంకమును కృత్రిమముగా ఋజువుచేయుటచే నాతఁ డింతవని నెఱవేర్చుకొనఁ గలిగెను. ఇతని క్రౌర్యము పులిదివలెను పాముదివలెను సహజమని విమర్శకులు నుడివియున్నారు. కరుణకు మఱియొక కారణము సజ్జనులలోపము. అతిదయ, అత్యౌదార్యము, తొందరపాటు, అతివిశ్వాసము, అలసత మొదలగునవి దుర్గుణములు కాకపోయినను, అపాయహేతువులై, ఒక్కొక్కప్పుడు నాయకునిప్రాణములఁ దీయును. ఈలోపముల నాధారము చేసికొని దుష్టులు తమ తంత్రములను నెఱవేర్చుకొందురు. కైకపై నతిమోహముగల దశరథుఁడు ముందాలోచింపక వరములిచ్చి యావరములను నెఱవేర్చుటలోఁజిక్కులఁబడిమరణించెను. ద్యూతవ్యసనమునఁ జిక్కి నలుఁడు రాజ్యముఁ బాసెను. ఇట్లే షేక్స్పియరు సృష్టించిన 'లియరు' గూడ దుఃఖనిమగ్నుఁడై మరణించెను. పూర్వోక్తములుగాక కేవల దైవికకారణములవలనఁ గూడ దుఃఖము గలుగును. తుపానులు, జలప్రళయములు, క్షామములు, భూకంపములు, పిడుగుపాటులు మొదలగునవి సంఘమరణములను వ్యక్తిమరణములను ఘటించును. ఇది ప్రారబ్ధకర్మ మనక మఱేమనఁగలము. యుద్ధములవలనఁ గొందఱు చత్తురు; అంటువ్యాధులు కొందఱఁ గబళించును. ఇట్టివి మరణములకుఁ గారణములై బంధుమిత్రాదుల నఖండదుఃఖమున ముంచివేయును. ఇందుండికరుణపూరితగాథలు రచింపఁ గావలసినంత విషయములభించును. పైఁ జెప్పినవిషయము లన్నియు లోకమునందలి దుఃఖపుకట్టులు. వాని ననుభవించువారు లౌకికరసానుభూతి నందుదురు. ఇట్టి లౌకికరసానుభూతి యనుభవితలకే గాని సహృదయు లగుప్రేక్షకుల కెంతమాత్రము లభింప

డు. నాట్యములో నన్ననో తదనుభవము తద్రసప్రదర్శనము చేయునటుల కుండదు. సహృదయులగు ప్రేక్షకులకు మాత్రమే యట్టిరసానుభవము గలుగును. అలౌకికరసము కరుణ మైనను రసత్వసంజ్ఞను జెంది యానందమునే యొసంగును. కరుణరసభూయిష్ఠము లగు గ్రంథములును నాటకములును బఠితలకును బ్రేక్షకులకును లౌకికదుఃఖమును గలిగించునేని వారికనెన్నడు నట్టిగ్రంథములఁ బఠింపరు. అట్టినాటకములను జూడరు. అట్టిగ్రంథములను నాటకములను బలుసారు లనుభవింపవలయు ననునిచ్ఛ లోకమున సహృదయులలో మనము చూచుచున్నారము. కావున నట్టివి యానందప్రదము లనియు దుఃఖదములు కావనియు వినిశ్చిత మైనది.

ఇఁక మానవహృదయముపై కరుణప్రభావమును గూర్చి కొంచెము విచారింతము. శోకము హృదయము నుద్రేకింపఁజేయుటలో నగ్రస్థానము వహించును. శోకఫలముగ, పెక్కురు భక్తులైరి. పలువురు కవులైరి. అసంఖ్యాకులు దుర్జనులు సజ్జనులైరి. భావపరిణామమునకును ఉత్కృష్టభావావిర్భావమునకుఁ జాలినంత యుద్రేకమును గరుణ కలిగింపఁగల దని మనము వాల్మీకిచరిత్రము ననుసరించి గ్రహింపఁగలము. ఆదికావ్య మగు రామాయణ మాదికవియగు వాల్మీకిచే రచింపఁబడుటకు బీజ మిదియే. క్రౌంచద్వంద్వము రాగాతిరేకమున సుఖించుచుండఁగా నం దొకదానిని నిషాదుఁడు సంహరించెను. ఆదృశ్యమును జూచి వాల్మీకి శోకపూరితహృదయుఁ డయ్యెను. అతనిహృదయమునుండి బయలుదేఱిన శోకము శ్లోకరూపమునంది తదనంతరరామాయణరచనమునకు బీజప్రాయమైనది. అవిచ్ఛిన్నభక్తి నభిలషించు భక్తులు నిరంతరము దుఃఖమునే కోరుచుందురు. రామాయణమునందువలెఁ గాకపోయినను భారతమునందుఁగూడ దుఃఖపూరితగాథలు పెక్కులు గలవు. ఈరామాయణ భారతము లాంధ్రీకృతములై మనవాఙ్మయమునఁ గరుణాబీజారోప మొనర్చినవి. భవభూతి సప్తమకాండగాథను సంస్కృతనాటకరూపమునను, కంకంటి పాపరాజు, ఆంధ్రకావ్యరూపమునను వెలయించి వన్నెకెక్కిరి. భారతమున స్త్రీ

పర్వమునందలి శోకము సుప్రసిద్ధము. సంస్కృతకావ్యములలో రఘువంశములోని యజవిలాపము, కుమారసంభవమునందలి రతివిలాపము, కాదంబరియందలి పుండరీకమరణము తెనుఁగుకావ్యములలో బసవపురాణమునందలి భక్తులకథలు పల్నాటివీరచరిత్రము మొదలగునవి, శోకమును గలిగించి తన్మయత్వమును బ్రసాదించు ననుటలో నెంతమాత్రమును సందియములేదు.

నాటకము గాని కావ్యము గాని దుఃఖాంతము కావచ్చునా? కారాదా? అనుచర్చ నిచ్చట విచారింపవలసిన యావశ్యక మున్నది. సుఖాంతముగనే యుండవలయు నని వాదించువారు కొన్ని కారణములను జెప్పుదురు. ఈపక్షము ప్రాచీనభారతీయపక్షము. దుఃఖాంతముగ నుండ వచ్చుననుటయే గాక దుఃఖాంతము నందు దెక్కువ స్వారస్య మున్నదని నవీనులు పాశ్చాత్యనాటకసంప్రదాయాభిమానులు వాదింతురు. ఇందో క్కొక్క పక్షమును గ్రహించి వారికారణములను సంగ్రహింతును.

"మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని కావ్యాని ప్రథంతే" అని మహాభాష్యకారుఁడు నుడువుట తత్పూర్వసంప్రదాయమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నది. తదనంతరము సంస్కృతకవులును దాని వెనుక నాంధ్రకవులును పూర్వలాక్షణికుల ననుసరించి కావ్యములను మంగళాంతములనుగ నొనర్చిరి. మనస్సున కానందమునే గాని దుఃఖమును గలిగింపఁగూడ దనియు దుఃఖము తాత్కాలికముగ వచ్చినను సుఖప్రాప్త్యాశ యున్నయెడల నంతబాధ యుండ దనియు వీరియభిప్రాయము. మఱియు లోకసహజముగ సజ్జనులు దుఃఖాంతజీవనులైనచో తదనుగుణముగ దుష్టులు జయించినచోఁ బ్రజకు సత్ప్రవర్తనమునందు నిరుత్సాహము గలుగు ననియు దుష్ప్రవర్తనమునకుఁ బ్రోత్సాహము గలుగు ననియు వారు వాదింతురు. 'ధర్మయేవ జయతి' అనుదాని స్థాపించుటకు వారు దుఃఖాంతములను బూర్ణముగ నిషేధించిరి.

సంస్కృతశాసనములను నిషేధించుటలో బద్ధకంకణులైన బౌద్ధులును శైవులును ముఖ్యముగా పై వాదములను తిరస్కరించి విషాదాం

తగాథలను రచించిరి. లోకమునకై ప్రాణమును త్యజించినవారును భక్తికై సర్వమును త్యజించినవారును వారి కాదర్శపురుషులు. అట్టివారల గాథలు విషాదాంతములు గాకుండునా ? ఆంగ్లనాటకములందును ప్రాచీనగ్రీకునాటకములందును విషాదాంతనాటకము లగ్రస్థానము నలంకరించినవి. అవస్థానుకృతి నాట్యముగదా, లోకసహజమగు దుఃఖావస్థ నేల ప్రదర్శింపరాదు ? అని వారు ప్రశ్నింతురు. సుఖముకంటె దుఃఖమునకే హృదయక్షాళనసామర్థ్యము విశేషముగఁ గల దని వారివిశ్వాసము. ఇట్టి యభిప్రాయములను, ఆంధ్రపండితులుకూడఁ గొంత అంగీకరించి యున్నారు. ఒకవ్యక్తియందలి భావసంఘర్షణము, పెక్కువ్యక్తులలోఁ బరస్పరసంఘర్షణము, దురదృష్టసంఘటనములు లభించినప్పుడు విషాదాంతవృత్తములు జరుగును. మానవహృదయతంత్రులను మ్రోగించుట కీవృత్తాంతములకున్న ప్రభావ మితరములకు లేదు. 'కన్యాశుల్క' పీఠికలో బ్ర॥ వజ్ఝల చినసీతారామశాస్త్రిగారీక్రిందివిధముగా నుడివిరి.

"దుఃఖపర్యవసాయి కావ్యము లుత్కృష్టతరము లన్నవిషయములు పాశ్చాత్యమహాకవులకే గాక ప్రాచ్యమహాకవులకు సహితము సమ్మతముగుటకు భారతరామాయణాదిమహాగ్రంథముల సందర్భమె ప్రబలనిదర్శన మనవచ్చును. కరుణరసముముఖ్యముగ నుత్తమనీతులును సభ్యుల మనముల నెలకొల్పుటలో దుఃఖపర్యవసాయికావ్యముల కున్నశక్తి సుఖపర్యవసాయికావ్యములకు లేదనుట సాహసోక్తి కానేరదు."

ఆంధ్రమునందుఁ బ్రథమవిషాదాంతనాటకమును వ్రాసిన శ్రీ బళ్లారి ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు తమవిషాదసారంగధరపీఠికలో విషాదాంతకథల యోగ్యతను గూర్చి సర్వంకషముగఁ బ్రసంగించియున్నారు. "దుర్నీతిని బ్రకటింపవచ్చునా ?" అనునంశముపై వారియభిప్రాయ మిది.

"దుర్నీతి నించుకైనఁ బ్రకటింపకున్న నీతికిఁ గాంతి గలుగదు. రావణుని దుర్నీతి లేకున్న శ్రీరామున కంతకీర్తి గలుగునా? దుర్యోధనుని దుర్నీతి లేకున్నఁ బాండవుల కంతటిఖ్యాతి గలిగియుండునా ? కావున నీతి కుదుర్చవలెనన్న దుర్నీతి నించుక ప్రకటించియే తీరవలె నని నాక

వినయవిజ్ఞాపనము. రుచిభేదములు నభిప్రాయభేదములు నున్న నుండుఁగాక, విశ్వామిత్రునకుఁ గ్రోధమే లేక యతఁడు వసిష్ఠునితోఁ గయ్యమాడకుండెనా హరిశ్చంద్రుని సత్యవాక్పరిపాలనమును బరీక్షించు టెట్లు?"

'సత్పురుషులకు దుఃఖము వచ్చునా ?'

సత్పురుషుల కెంతఁగాని స్థాయికముగా బాధలు వచ్చుటయే కనుచున్నాము. అదిగాక లోకమున జరుగువిషయములలో నెన్నియో పొరపాటులు గలవుగదా ! సద్గుణములు గలవారల కెందఱికో దుఃఖము కలుగుట చూడమా ! వాని కన్నిటికిని గారణము చెప్పుట సాధ్యమా?" విషాదాంతగాథల యౌచిత్యమును గూర్చి విశేషముగ నెఱుఁగఁ గోరువారు 'బ్రాడ్లీ' మొదలగు నాంగ్లవిమర్శకాగ్రేసరుల గ్రంథముల నుండి గ్రహింపనగును.

కరుణ ప్రధానములైన గ్రంథములు లేకున్నను కరుణరసపుపట్టులు గల గ్రంథము లాంధ్రవాఙ్మయమునఁ దక్కువగా లేవు. ముందు, ప్రాచీనగ్రంథములలోఁ జూచెదము. శివపురాణములలో నిమ్మవ్వకథ, సిరియాలునికథ మొదలగునవి శోకముతో హృదయమును నింపివేయును. పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణము. పిడుపర్తి సోమనాథుని చెన్నబసవపురాణము నిందుల కుదాహరణములు. ఇఁక భారతమునందలి మహాయుద్ధముచే మృతవీరులకు సంబంధించిన మాతృదారాస్వసృదుహితాదులదుఃఖము స్త్రీపర్వములో వెల్లివిరియుచున్నది. శల్యపర్వములోని దుర్యోధనుని దుఃస్థితికి కంటఁ దడిపెట్టనివా రుండరు.

క. మదమడఁగి యొక్కరుండును
　గదచేకొని రాజరాజు కాల్నడ నెటఁబో
　మదిఁదలఁచి తొలఁగె నోకో యీ
　పద లిట్టివి గలవె మనుజపతులకు నెందున్.

సీ. ఏకాదశాక్షౌహిణీశుఁడై పెంపునఁ
　　　　బొంపిరిపోవు నప్పుడమితేఁడు
వెనుక నొక్కరుఁడును జనలేక యేకాకి యైపోయె... శోక... తప్త చిత్తుఁ
　[illegible]".

ఇందు దుర్యోధనుని దుఃస్థితి చక్కగ వర్ణితమైనది. ఇట్లే ధృతరాష్ట్రుఁ డాశ్రమవాసమున కరుగుకాలమున హస్తినాపుర మంతయు శోకపూరితమై యుండెను.

"కుంతిమొదలైన కౌరవ, కాంతాజను లెల్ల నెవ్వగలఁ బొగులుచుఁ బ
ర్యాంతంబుల బాష్పసలిల, సంతానము లురులఁ దోన చనుదేరంగన్.

అజ్జనపతి చనుచుండె—
పాండవాగ్రజుఁ డక్కురుభర్తవలను
శోకలీనుఁడై తప్పక చూచి యేడ్చి
హా మహారాజముఖ్య యెందరిగె దనుచు
నొడలు గంపింపఁ జదికిలఁబడియె నధిప.
నరుఁ డనునయించె వెస న
న్నరపతి నెత్తుచును దాను ననయము వనటం
బురపురఁబొక్కెం గురుభూ
వర యద్దెస తెలుఁగు రాదు వాక్కువ్వంగన్.

రామాయణము నందలి సీతాపరిత్యాగఘట్టము రాతిగుండెగల వారినైనను గరఁగింపకుండునా? ఆంధ్రమున కంకంటి పాపరాజు చేసినయ్యది మిక్కిలి మెఱుఁగునందినది. చూడుఁడు పరిత్యక్తయగు సీత వాక్యములు:-

కటకట లక్ష్మణా పిడుగుకంటెను బెట్టిదమైన మాట నేఁ
డిటు విని యుండియుం బగుల దింతలు నింతలు గాను గుండె యె
ప్పటివలె నున్న దీకటికభావముతో నసువుల్ భరించి యి
య్యటవిని యింక నేవలన నాపద లొందఁగ నున్నదాననో!
నాదు మే
నున్నది చెంత గంగమునుగున్నది మైనటులయ్యెడుం దుదిన్.

సీత భూగర్భమునఁ బ్రవేశించు ఘట్టముగూడ నిట్టిదే.

శ్రీమద్భాగవతమున కావ్యదృష్టికంటె వేదాంతదృష్టి విస్తారము. అందుఁ జచ్చినవారికైగాని బ్రదికియున్నవారికైగాని యెవ్వరును విలపింపరా దనుట దృఢముగా బోధింపఁబడుచున్నది. అయినను గజేంద్రాదిపూ

రితఘట్టములు కేవలము లేకపోలేదు. ఒక్క యుదాహరణము-చిత్రకేతూపాఖ్యానమున బాలకునిమరణమును జూచి-

దాసి—పుడమి నిట్టకనిల్వ్వనుబడి పొక్కుచుంగను దీనయై
యడఁకు వేమియు లేని వాక్కుల నాక్రొశంచు విలాపమా
దెడరు దోప భృశాతురోన్నతి నేడ్చినన్ విని భీతితో
గడుపు బిట్టవియంగ భూపతి కాంత గ్రక్కున నేగుచున్.

ఆ కొమరుఁజూచి తల్లి యడలఁజొచ్చె-

తండ్రి—బాలుని మీఁదన్
వ్రాలి యోపుత్ర నీవార్త దంభోళియై
కూలఁగా నేయుకీకొల్లి నన్నేటికిన్
జాలినొందించె నాజాడ యిఁకెట్టిదో
తూలు మీతల్లికిన్ దుఃఖ మెట్లాఱునో.

ఇఁక స్వతంత్ర ప్రబంధములసంగతి విచారింతము. ప్రబంధ మన్నఁ బెండ్లితో ముగించుటయే గదా. అందు విప్రలంభశృంగారము విస్తారముగ నుండును. కేవలకరుణ రసకాశమే లేదు. విరహావస్థను వర్ణించుట మితిమీఱి యది విరస మగునే గాని హృదయమును విశేషము చలింపఁజేయదు. ముగ్ధదూషణము తత్పరివారదూషణము శ్లేషలకాకరము. శ్రీనాథుఁడును ముఖ్యముగా సూరనయు నౌచిత్యమునకై పాటుపడినవా రయ్యుఁ బ్రబంధశృంఖలలను ద్రెంపలేరైరి.

పల్నాటివీరచరిత్ర మాంధ్రవాఙ్మయహారమునఁ దలమానికము వంటిది. అది మహాభారతమువలె వీరరసప్రధానమై తుదకుఁ గరుణరసభూయిష్ఠమగును. ఇందు బ్రహ్మనాయఁడు కృష్ణునివంటివాఁడు; అతనిపక్షము పాండవపక్షమువంటిది. నాయకురాలిపక్షము కౌరవపక్షము, కార్యమపూఁడి కురుక్షేత్రము. రాజ్యమునకై జరిగిన యుద్ధము మహాభారతయుద్ధసదృశ మైనది. బ్రహ్మనాయని కొడుకగు బాలచంద్రుని మరణముకంటె శోకాకర మగుదృశ్యము మఱియొకటి లేదు. యుద్ధమునకు ముందే యనపోతు మరణము శోచ్య మైనది. అనపోతు బ్రాహ్మణయువ

కుఁడు. బాలచంద్రునిసఖుఁడు. అతఁడు, బ్రాహ్మణుఁడుగావున యుద్ధమునకు రావద్దని బాలచంద్రుఁ డానవెట్టెను. ఆయానఁ జూచి యుద్ధము చేయ నోఁచనందుకు అనపోతు దుఃఖించి యాత్మహత్య గావించుకొనెను. రక్తసిక్తమైన యాతనిజందెమును మాడచి యనువామె బాలచంద్రునకుఁ జేర్చెను. దానిని జూచి బాలుఁడు కానున్న సంధి విభగ్నము చేసి యుద్ధమున కుఱికెను. బాలచంద్రుని యుద్ధమును మరణమును రైతులు శోకసమయములయందు పంబరవాండ్ర చేఁ బాడించుకొని విందురు. అట్టి బాలుఁడు గతించినను బ్రహ్మనాయని యోర్పును గమనించి తమదుఃఖమునుఁగూడ నట్లే సహించుట నేర్చికొందురు.

అనపోతుమరణమును గూర్చి తలిదండ్రుల దుఃఖమును మాత్ర ముదాహరించెదను.

"తద్గతిఁ దెల్సి తలిదండ్రులకు
విని మూర్ఛనొందిరి వేగమె వారు
కొంతసేపటికి ని గొంచెము తెలిసి
కుందుచుఁ జనుదెంచి కొడుకుపై వ్రాలి
ఱొమ్ము గుద్దికొనుచు నేలుచుఁ బలుచుఁ
దనయుఁడా! మాపుణ్యదశ యిట్టులాయె
మాయ చావయ్యెను మాముద్దుకొడుక
ఇచ్చోట నుండెనా మృత్యువు నీకు"

నాటకము:—ఆంధ్రవాఙ్మయమున సంస్కృతాంగ్లములపద్ధతిని నాటకరూప మిటీవల జనించినదే. పూర్వకాలమున వీథినాటకములే యుండినవి. అవి విశేషముగఁ గవిపండితాదరమును బొందలేదు. ఆంధ్రనాటకపితామహులు బళ్లారి ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు కరుణరస ప్రధాన మగునాటకములను వ్రాయుటలోఁ గూడ మార్గదర్శకులైరి. వారివిషాదసారంగధరనాటకమును, దత్పీఠికయు నాంధ్రమునఁ గరుణరసమునకు నిధానము లని చెప్పవచ్చును. అప్పటిపండితుల నెదుర్కొనుటకై వారు పీఠికలో గరుణరసమును గూర్చి యంతగా వాదింపవలసివచ్చెను.

ఇప్పు డంతగా వాదింప నక్కఱలేదు. విషాదాంతము లైన "చంద్రహాస" (దుష్టబుద్ధి) "పతాక" (విజయనగరసామ్రాజ్యపతనము) "బొబ్బిలి," "పూర్ణిమ" "అనార్కలీ" వంటి పెక్కునాటకములను జవి యెఱిఁగిన ప్రజలును గవిపండితులును బూర్వమువలె దుఃఖాంతములను గూర్చి యంతగా నేవగించుకొనుట లేదు. మీఁదు మిక్కిలి యానాటకములఁ జూడఁ బరువు లెత్తి వచ్చుచున్నారు. 'సోరాబు రుస్తుములు', తెలుఁగు 'జూలియస్ సీజర్', 'రాణాప్రతాప్' మొదలగు భాషాంతరీకరణములుగూడఁ గరుణరసప్రాధాన్యవాదమునకు బలము నిచ్చుచున్నవి. ప్రజల మనస్సు లాకర్షించుటయే ప్రధానకార్యముగాఁ గల సినిమాలలో శోకరసపూరిత ఘట్టములకుఁ గొదవ యుండునా ?

నవలలు:—నవలగూడ పాశ్చాత్యదేశములనుండి మనకు లభించినదే గావున నందును గరుణరసప్రధానము లగునవి పెక్కులున్నవి. అపరాధపరిశోధకనవలలు కరుణను గలిగించుఘట్టములు గలవయ్యు భయమును, నద్భుతమును గలిగించుటకే విశేషముగాఁ బాటుపడును.

ఖండకావ్యములు:—భావప్రాధాన్యమునకే పాటుపడు ఖండకావ్యములు పెక్కులు కరుణరసప్రధానముగ నున్నవి నేఁటికాలపు యువకవుల జీవితములు నిరుద్యోగాది బాధలచే శోకసహితము లగుటచే వారు పెక్కుశోకగీతికలను విషాదగాథలను వ్రాయఁగలుగుచున్నారు. "అనంతపంతుల"వారి సరోజిని (a tale of tears) కి పేరే "కన్నీరుకత" యెనది. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కావ్యమొకటి 'కష్టకమల' "అశ్రుతర్పణము" "......విలాపము" వంటిపేరులకుఁ దక్కువలేదు. దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు, దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు మొదలగు కవులు కరుణరసము నొప్పింపఁ బ్రయత్నించిరి. ఖండకావ్యములలో ముఖ్యముగా స్మృతికావ్యములు కరుణరసప్రధానములు. 'సతీస్మృతులు' 'సుతస్మృతులు' 'దేశనాయకస్మృతులు' మనకుఁ బెక్కులున్నవి. కాశీవ్యాసాచార్యుల వారి "శ్రీరామనిర్యాణము" చక్కని 'సుతస్మృతి' కావ్యము. వ॥ సు॥ రాయని 'సతీస్మృతి' 'సుతస్మృతి' యనుకావ్యములు ప్రసిద్ధములే. శ్రీ

చెళ్లపిళ్ల వేంకటకవిగారు రచించిన "దివాకరాస్తమయము" శ్రీతిరుపతి కవిని గూర్చినయద్భుత స్మృతికావ్యము. ఇట్టి కావ్యములను జదివి నప్పుడు నిజముగా మనహృదయము లశ్రుప్రక్షాళితములై పరిశుద్ధము లగును.

ముగింపు:—కవిహృదయము నుడికింపఁగలది ప్రేక్షకులను బూర్ణముగ నాకర్షింపఁగలదియుఁ గరుణరస మొక్కటియే. ప్రాచీనులు కరుణప్రధాన ముగు కావ్యరచనమును నిషేధించినను "ఏకో రసః కరుణ ఏవ" యనఁగల కవులు లేకపోలేదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ, గరుణ కాకర మగు ఘట్టములు భారతాది గ్రంథములయందు విరివిగ నున్నవి. ప్రబంధములయందంతగాఁ గరుణరసము లేకున్నను, ఇటీవలి వారు పాశ్చాత్యసంప్రదాయములఁ బురస్కరించుకొని పెక్కునాటకములను, నవలలను, ఖండకావ్యములను గరుణరసప్రధానములనుగఁ జేసియున్నారు. ఇప్పటికిని పూర్వాలంకారికులమతమునే యాధారము చేసికొని విషాదాంతముగఁ గథలను వ్రాయరా దనుట న్యాయము గాదు. నూత్న మన్నంతమాత్రమునను త్రాజ్యము కా దన్నంతమాత్రమునను గరుణరసప్రధాన గాథ యందలి మాధుర్యము కొఱవడదు.

"పురాణ మి త్యేవ న సాధు సర్వం
న చాపి సర్వం నవ మి త్యవద్యమ్
సన్తః పరీ క్ష్యాన్యతర ద్భజంతే
మూఢః పర ప్రత్యయ నేయబుద్ధిః"

ఇతోఽధికముగఁ గరుణరస ప్రధానకావ్యములు బయలుదేఱి సహృదయుల కానంద ప్రదము లగుఁగాక!

గ్రంథస్వీకారము.

(1) వాసవీవిలాసము.

ఇది పదియంకముల నాటకము. విద్వాన్ సోమపల్లె కృష్ణమూర్తికవి గారు రచించినది. కథ శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరిని గూర్చినది. ఈకథకుఁ బూర్వపురాణము లనేకము లాధారములు. ఇప్పటికవులును బెక్కురు కావ్య నాటకాదులను రచియించిరి. వైశ్యులకుఁ గులదేవత యగునీదేవి చరిత్రము పెనుగొండ మొదలగుతావులం గలయాలయములఁ బ్రసిద్ధమైయున్నది. ఈనాటకములోఁ గవిగారు కథకుమూలము లేయేతావులనున్నవో తెలిపిరి. విష్ణువర్ధనుఁ డనురా జెవ్వఁడను విషయము దీనిలోఁ జర్చింపఁబడినది. పలువురు వ్రాసినవిషయములు గొన్నియుక్తులతో ఖండింపఁబడినవి. కాని, యిప్పటి కెవ్వరికిని విష్ణువర్ధనునిస్థితి సరిగాఁ దెలియరాలేదు. కల్పితకథ లొకదానికొకటి మొట్లతుకును. కవిగారి యీనాటకముపైఁ బలువురు పండితు లభిప్రాయముల బాగుగ నిచ్చియున్నారు. కవిగారు "ఇతః పూర్వప్రకటితములైయుండు గ్రంథములనెల్ల నేశ్రద్ధచనముననకై పఠించి యుచితము పరిగ్రహించి యనుచితము పరిత్యజించితి" నని వ్రాసిరి. ఈ మాటను బట్టియే యెవ్వరికిఁ దోఁచినది వారి కుచిత మనుకొనుటయే గానిక్కమిది యని గ్రహించుట కష్ట మని స్పష్టమైనది. నాటకములోని భాష పాత్రోచితముగా నున్నది. ఒక్కపద్యము చవిచూపుఁడు.

చ. గొనములఁబ్రోవు దుష్టజనకుంజరసింహము దీనసంచయా
వనఘనసత్త్వపామతి యపారయశఃపరిపాలకుండు పా
వనచరితాత్ముఁడున్ విమలవంశనిధానుఁడు భక్తియుక్తుఁడౌ
తనయునికంటె వైభవవితానము సౌఖ్యము వేఱకల్గునే. పుట 15.

వెల రు. 1—4—0 కవిగారియొద్ద అనంతపురముజిల్లా కొర్కంటిలో దొరకును.

(2) ఆంధ్రమేఘప్రతిసందేశము- కాళిదాసమహాకవికృత మేఘసందేశము తరవాయి—— సంస్కృతమున మహీశూరపురమహారాజాస్థాన విద్వాంసులు శ్రీ మండికల్ రామశాస్త్రిగారు రచించిరి. దానికిది బళ్లారిమ్యునిసిపల్ హైస్కూలులో, ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు శ్రీ రావాడ వేంకటరామశాస్త్రిగారి తెనుఁగు. మూలము రెండుసర్గలింను రెండాశ్వాసములైనవి. యక్షుఁడు మేఘునిచే వార్తపంపఁగా దానికి యక్షునిభార్య పంపిన ప్రతివార్తయే యిందలివిషయము. ఇందు యక్షదంపతులనామములు యక్షునియధికారము కుబేరక్రోధశాపాదులును వర్ణింపఁబడినవి. ఇటీవలి శ్రీశంకరరామానుజవ్యాసరాజాదులు, విజయనగరమైసూరురాజులు, విద్యాదీపములు మున్నగువిషయములు వర్ణింపఁబడినవి. ఈతెనుఁగుపుస్తకముపైఁ బలువురు ప్రసిద్ధపండితులు సదభిప్రాయములు నొసంగిరి. ఒకపద్యము మచ్చుచూడుఁడు.

చ. కుశలి భవత్ప్రియుం డనుచుఁ గూర్చి ముదంబు సుధాక్షరావళిన్
విశదముగాఁ బయోద ప్రియప్రేముడి నింపగువార్త పైనస
ద్వశగతి పీడల న్నిలిచి ప్రాణము నిల్పఁగ నచ్చి తిష్ఠెడీ
దృశమగు నిక్క మస్మ దఘతీవ్రత యించుక తగ్గె నెమ్మదిన్. 1-5.

మూలశ్లోకము:——

చిత్రోడాఖ్యం జయతి నగరం తైర్నృపైః పాల్యమానం
ఘోరే యుద్ధే వినిహతధవా విశ్రుతా వీరపత్న్యః
క్షుద్రాదిభ్యో నిజకులభయే శంకమానాశ్చ యస్మిన్
పాతివ్రత్యప్రవణమతయో బృంద శోగ్నిం ప్రవిష్టాః.

శాస్త్రిగారియాంధ్రపద్యము.

ఉ. పోఁడిమిరాజపుత్రనృపపుంగవపాలితమై చెలంగు చి
త్తోడపురంబునన్ ధవులు తొల్త మృతింగన వీరపత్నులా
చేడెలు క్షుద్రశత్రువులఁ జేడ్పడు శీల మటన్న భీతిచేఁ
గూడి పతివ్రతాత్వమతి గుంపుగఁ జచ్చునఁ జొచ్చిరచ్చటన్. 2-25.

వెల రు. 0—10—0 కవిగారియొద్ద దొరకును.

(3) ఈ క్రిందిపుస్తకములు - వ్యాసకుటీరమునుండి వెలువడిన యాంధ్రసేవా ప్రసూనములు:-

1. రామనామం—చిన్న నాటిక (వ్యావహారిక భాష) రు. ౦-౧-౦.
2. శ్రీవివేకానందస్వామివారియతిగీతములు—కూచి నరసింహము పంతులుగారిచే నాంధ్రీకృతము. రు. ౦-౧-౦.
3. దివ్యవాణి—(ఒకహరిజనునికథ)కూచినరసింహముపంతులుగారు అమృతబజారుపత్రికలోని యొకయాంగ్ల వ్యాసమునకుఁ దెనుఁగు.
4. రామనామం—ఇంగ్లీషు, ముద్దా విశ్వనాథముగారు.
5. ఆనందసామ్రాజ్యము—శ్రీ రామతీర్థస్వామివారి యుపన్యాసమునకుఁ దెనుఁగు. ముద్దా విశ్వనాథముగారు. రు. ౦-౧-౦.
6. సంధ్య—(ఆటుపోటుల నేల) టాల్‌స్టాయి విరచితమునకుఁ దెనుఁగు వచనము. రు. ౦-౬-౦.
7. శుభోదయము—సౌశీల్యవిజ్ఞానము దక్షమును సౌజన్యోత్తేజకమునగు నిప్పటికాలపుకథ-వచనము. రు. ౦-౩-౦.
8. గ్రిసెల్డా—శ్రీ రామతీర్థస్వామివారి యుపన్యాసమునకాంధ్రము-వచనము, కూచి నరసింహముపంతులుగారు. రు. ౦-౧-౦.
9. ఆత్మజ్యోతి—(మానవసేవయే మాధవసేవ) కౌంటులియోటాల్‌స్టాయ్ వచనము. బడులలోఁజదువుటకు విద్యాధికారు లామోదించినది ముద్దా విశ్వనాథముగారిది. శ్రీజయపురమహారాజావారు సంతోషించినది. రు. ౦-౮-౧.
10. ప్రేమాంజలి—(సుగుణసంపదగల పంచమదంపతులసుందరచరిత్ర) ముద్దా విశ్వనాథముగారి వచనము. రు. ౦-౫-౦.
11. *తూలిక—ఇదియును బడులలోఁ జదువుటకు విద్యాధికారు లనుమతించినదియే. ముద్దా విశ్వనాథముగారిది. వెల రు. ౦-౧౦-౦.*
12. జన్మభూమి—(కరుణరసభరితమగునాటిక) ఒక చిన్నకథ నాధారముగాఁ జేసికొని స్వదేశవిదేశకవుల భావములు కొన్ని చేర్చి ముద్దావిశ్వనాథముగారు రచించినవచనము. రు. ౦-౪-౦.

ఇవి యన్నియు స్వగృహముననే కూర్చుండి దేశమంతటను విఖ్యాతిని గడింపనున్న ముద్దా విశ్వనాథముగారనునొక యువకునిచే రచియింపఁబడినవియుఁ బ్రకటింపఁబడినవియు. చక్కని చెన్నపురియచ్చు చిన్న చిన్నకథలు, హృదయంగమములు. పెద్దలు సంపన్నులు నీయువకుని సద్యత్నమునకుఁగానొక్కొక్క "సెట్టు" కొనుటయే గొప్పసాయము. ఆతని పెట్టుబడి యాతనికి గిట్టినఁ జాలినంత యాంధ్రసేవ చేయనున్నాఁడు. ఆశీర్వదింతురుగాక !

ఆంధ్రసేవాకార్యాలయము - ముద్దా విశ్వనాథముగారు, మెలుపాక, ఎలమంచిలితాలూకా, విశాఖపట్టణముజిల్లా, అని పేరివిలాసము.

---

(4) శ్రీమహాభారతనవనీతము:— ఆదిభాగ-ప్రథమాశ్వాసము. కవి, కీ. శే. ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారు. ఇది యాంధ్రీకరణయుగము. అనువాదములు పెక్కులు బయలుదేఱుచున్నవి. వ్యాసప్రోక్తమగు భారతము నాంధ్రమున వ్యాసప్రోక్తమనిపించుటకే యాంధ్రీకరణ మొనర్పఁబడినయది. గ్రంథకర్తలు సుప్రసిద్ధపండితులు. పెక్కు గ్రంథములు రచించిరి. భారతమునఁ బదుమూఁడుపర్వములను మాత్ర మాంధ్రీకరించిరఁట. శ్రీకృష్ణభారతము కంటె నిది మొదటి ప్రయత్నము. వీరి శిష్యులు విద్వాన్ ఓలేటి సీతారామశాస్త్రిగారిచే నీగ్రంథము ప్రకటింపఁబడినది. కాని, వారు భయపడినట్లు నారికేళపాకమున రచింపఁబడలేదు. మిగిలిన గ్రంథభాగము త్వరలోఁ బ్రకాశితమగునుగాక !

మ. ఒకనాఁ డాకపికన్య; దైత్యసుత తద్యోషాసఖు ల్క్రీడనో
త్సుకలై వారివిహారముం జలిపి, చేతుల్ వస్త్రవాతోద్ధతా
వికచేలమ్ము లెఱుంగ కందినవి సావేగంబుగాఁ గట్టనో
పిక పీడె న్భృగుకన్య; గాంచి దనుజప్రేష్ఠాత్మజ ద్వేషిణిన్.

ఉ. కావుము పుత్త్రసత్యమును; గాపటికత్వము మాను; మించెడు
న్బావిశతంబు కూపముల; బావుల నూఱిటి మీఱు జన్నమో
భూవర ! నూఱుజన్నములఁ బోలు సుతుండు; శతాత్మజాధికం
బౌ విను సత్యమే; సుకృత మన్యము సత్యసమమ్ము నున్నదే,

దీనితో 'నుతజలపూరితంబు లగునూతులు నూఱిటికంటె' నను నన్నయభట్టారకుని పద్యమును బోల్చిచూడుఁడు. 'తద్భారతదుగ్ధవార్ధిఁ గొనెద న్నవనీతము మెచ్చ భూసురుల్' అనుటచే గ్రంథము శ్రీమహాభారతనవనీత మని పేరుం గాంచినది. ఆదిపర్వ మాదిధార యైనది. పాఠకులు గ్రంథప్రకాశకులకుఁ దగుసహాయ మొసఁగి మిగిలినగ్రంథభాగములను బ్రకటింపింతురుగాక.

---

(5) మేఘసందేశము—(ఆంధ్రీకృతము) శ్రీ మాడభూషి మఠం వేంకటాచార్యులుగారు_ తిరుపతి. వెల రు. 0-8-0.

సుప్రసిద్ధసంస్కృతగ్రంథమున కిది మఱియొక భాషాంతరీకరణము. మూలమునందు వీరికిఁ గలయాదరమే దీనికిఁ గారణము. గ్రంథకర్తలు, ఋతుసంహారముఁ గూడ నిది వఱలో నాంధ్రీకరించిరఁట. వీరి యాంధ్రీకరణము పెక్కుస్థలముల మూలమును దలపించుచున్నది. కవిత్వశైలి యొకింత సరళముగ నుండిన బాగుగా నుండును. మహాకవి కాళిదాసుని కవిత యాంధ్రీకరించుట దుర్ఘట మనుట కీమేఘసందేశపు టాంధ్రీకరణములే నిదర్శనము. మచ్చునకొకపద్యము.

సరసంబౌ నడబావి గారుడశిలాసోపానమార్గంబుతో
వరవైఢూర్యసమాననాళవికచస్వర్ణాబ్జసంఛన్నమై
యిర వానీటను గాంచి హంసములు నిన్నీక్షించి యుఁ మానసం
బరయంబోవు సమీపమయ్యు వగవాయం గాంచి యచ్చేరువన్.

---

(6) స్వప్నానసూయా—ఆకొండి రామమూర్తికవిగారు. వైద్యులు, విద్వచ్ఛిఖామణులు-పీఠికయందు పానుగంటి నరసింహారావుపంతులుగారు గ్రంథప్రకటనకారణమును, ప్రాశస్త్యమును దెల్పియున్నారు. వీరి యద్భుతకవితాగుంఫనము ప్రతిపదరమణీయము, రంజితకమనీయార్థగుణవిశేషము నఁట. వైశ్యశిఖామణు లొకరు తమభార్య సద్గుణాదికమును వర్ణింపఁ గోరఁ గవిగా రీగ్రంథమును రచించిరి. ఆమెపే రనసూయ. స్వప్న

మునఁ గవి యీామెను, అత్రిమహాముని భార్య యగు ననసూయాదేవిని గాంచి, వారిసంభావణాదికము నే కృతిగా రచించె నఁట. ఇరువురచరిత మిం దభివర్ణితము.

ఉ. అబ్బురపాటుదోఁచు నయనాంబుజయుగ్మమునుండి పొంగిపై
కుబ్బెడు తళ్కులెల్లెడల నుత్పలమాలికలై చెలంగఁ ద
బ్బిబ్బుగ నట్టునిట్టుగని భీతియు నచ్చెరుపాటు వంతయుఁ
బ్రబ్బికొనంగ నప్పుడుచు పైదలి స్తంభమసంకులాత్మయై.

ఇది పెద్దనకవనమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నది. అనసూయ పావన చరిత వర్ణనమున స్త్రీల కుపదేశములు పెక్కు లీయఁబడినవి. ఇందలికవనము సులభగ్రాహ్యము. లలిత పదభూయిష్ఠము. మాదిరి కొకటి-

ఉ. వారలరూపసంపదయు వారియమానుషదివ్యతేజమున్
వారలభాగ్యచిహ్నములు వారివిసూత్న విలాసలక్ష్మిఁ గ
న్నారగఁ జూచి చూచి కడునబ్బురమందుచు నీవిసుంగు లె
వ్వారొకొ యాత్రిమూర్తులయు వైభవముల్ గనుపట్టు వీరికిన్.

---

(7) కవ్వడి వైవారము—తిరుమామిడి రామస్వామిశాస్త్రికృతము- బ్రహ్మశ్రీ అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారిచే సంపాదింపఁబడి ప్రకటింపఁబడినది. కవి పదునెనిమిదవశతాబ్దాంతమున జన్మించినటులఁ బీఠికయందుఁ గలదు. కిరాతార్జునీయమునందలి కథ కిది యాంధ్రీకరణము. అచ్చతెనుఁగు ప్రబంధము. అయిదుతున్కలు గలవు. దీనిని బ్రకటించి ప్రకాశకు లాంధ్రమునకుఁ గొప్పయుపకార మొనర్చిరి. కవిత్వము రసవంతము. కాని వ్రాతప్రతినిసవరింపక యున్నదున్నట్లు ముద్రించి భాషకుఁగొంతఁ దెచ్చిరి. పలయువారు ప్రకాశకులకు వ్రాయవలయును.

చ. బలుజడి నిండి తెల్లనయి బాసి మెఱుంగుల రంగులుర్వివో
నలవడ క్రిందిమట్టలను నమ్మొగులుం దెలిరెక్కలూనెనా
మలల మలంగు నేఁకలు మాటికిద్రోవగ నేవుద్రోవలం
గలబలు యొడ్లతిమ్మిగమి గ్రమ్మిన నేరులు బారు మీారుచున్. (పు.26)

ముగా మకారాదివర్ణములను బోలియుండును. తెలుఁగులో దీనిని "గ్రుడ్డి గుఱ్ఱపుతాపు" అని వ్యవహరింతురు. వర్ధమానుఁడు గణరత్నమహోదధిలో దీని నిట్లు వివరించెను. ౩-౧౯౫. ఘుణోత్కీరణాత్ర్పథంచి న్నిష్పన్న మక్షరం ఘుణాక్షరం। తదివ యదకుశలేన దైవా న్నిష్పద్యతే తత్ ఘుణాక్షరీయకమ్.

౧౫. ఖలేకపోతన్యాయము.

"వృద్ధా యువానః శిశవః కపోతాః ఖలే యథామీ యుగప త్పతన్తి తథైవ సర్వే యుగపత్పదార్థాః పరస్పరే ణాన్వయినో భవన్తి". ముసలివి, పడుచువి, పిల్లలు నయిన నానావిధకపోతము లన్నియు నొక్కమారు కళ్ళములో గింజ లేఱుకొని తినుటకు దిగును. అట్లే పదార్థముల కన్నింటికి నెచట నొక్కమారు అన్వయము సంభవించునో యచట నీన్యాయము ప్రవర్తించును. ఈన్యాయము సాహిత్యదర్పణము ౭౩౯ కారికలో నున్నది.

> "సముచ్చయోఽయ మేకస్మి న్సతి కార్యస్య సాధకే।
> ఖలేకపోతికాన్యాయా త్తత్కరస్స్యా త్పరోపి చేత్."

౧౬. స్థాలీపులాకన్యాయము.

స్థాలీ=వండుకొను పాత్ర- పులాక=పులగము. పాత్రయం దుడికిన యన్నములో నొకమెతుకును బట్టిచూడఁగా నన్న మంతయు నుడికినది యు లేనిదియుఁ దెలియును. ఆరీతిగా నేవిషయమందైనను, ఏకదేశమును బరీక్షించి యంతయు సరిగా నున్నది, లేనిది, తెలిసికొనుట- పతంజలి మహాభాష్యములో ౧-౪ ౨౩. "పర్యాప్తో హ్యేకః పులాకః స్థాల్యా నిదర్శనాయ". శాబరభాష్యమందు- "లింగస్య పూర్వవత్త్వా చ్చోదనాశబ్దసామాన్యా దేకేనాపి నిరూప్యేత యథా స్థాలీపులాకేన."

౧౭. సూచీకటాహన్యాయము.

సూచీ=సూది. కటాహ=కాఁగు. సూది, యల్పాయాసముతో నల్పకాలములోఁ జేయఁబడును. కటాహ మట్లు కాదు. బహుప్రయాస సాధ్యము. చాలకాలము పట్టును.

చిన్నపని పెద్దపని యొకమారు తటస్థించినపుడు మొదటఁ జిన్న పనిని జేసి పిదపఁ బెద్దపనిని నిర్వహించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలె నను విషయము నీన్యాయము తెలుపుచున్నది. కావ్యప్రదీపము చతుర్థోల్లాసప్రారంభమందు- ౮౮. పుట "లక్షణామూలవ్యఞ్జనాయాః ప్రాక్ నిరూపణాత్ ప్రావృత్తికం క్రమ ముపాదాయ సూచీకటాహన్యాయేన వా ప్రథమ మాద్య ముద్దిశ్య విభజతే."

౧౭. బిల్వఖల్వాటన్యాయము.

బిల్వము=మారేడుపండు- ఖల్వాట=బట్టతలవాఁడు- బట్టతల వాఁడు, ఎండచేఁ దపింపఁజేయఁబడినవాఁడై మారేడుచెట్టునీడకుఁబోఁగా దానిపండు వానినెత్తిపై నాకస్మికముగాఁ బడుటచేఁ దలపగిలినది. భాగ్యహీనుఁ డెచ్చటికిఁ బోయినను నాపదలు వానిని వెంబడించును.

౧౮. నష్టాశ్వదగ్ధరథన్యాయము.

ఇద్దఱుపురుషులు రెండు రథములతో నొకగ్రామమునకుఁ బోయి రథములనుండి గుఱ్ఱములను విప్పివేసి గుఱ్ఱముల నొకచోటఁ గట్టి రథములను మఱియొకచోటఁ బెట్టి తాము మిత్రుని యింటికిఁ బోయి సంభాషించుచుండిరి. అంతలో దైవికముగా నాగ్రామభాగ మగ్నిచే దహింపఁబడెను. ఒకని గుఱ్ఱములు మఱియొకని రథము దహింపఁబడెను. అపుడు వారిరువురు నన్యోన్యాకాంక్షచే నొకరథమును జేసికొని యిష్టదేశమునకు బోయిరి.

విధి, అర్థవాదము నని వేదము రెండువిధములు. కర్తలను విధించు వాక్యములు విధివాక్యములు- జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత- చిత్రయా పశుకామః- ఇత్యాదులు- విధిని స్తుతించువాక్యము లర్థవాదవాక్యములు. విధ్యర్థవాదములు రెండును గలిసి యేకవాక్యతాపన్నములై కర్త నిర్వర్తించుట కుపయోగించును. పూర్వోక్తమైనన్యాయ మిచటఁ బ్రవర్తించుచున్నది. ఈన్యాయము మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. పాణినిసూత్రమునకు ౧.౧.౫౦ వార్తికములో "సంప్రయోగే వా నష్టాశ్వదగ్ధరథవత్" అని చెప్పఁబడినది.

౨౦. దేహళీదత్తదీపన్యాయము.

దేహళీ=గడప. గడపయందుంచినదీప మింటిలోనికిఁ బైకిఁగూడ వెలుఁగు నిచ్చును. ఏకకాలమందు రెండుపనులను జేయువస్తువును దెలియఁజేయు నీన్యాయము. ౧౨-౧-౩ జైమినిసూత్రమునకు శబరస్వామి రచించిన భాష్యములో "యథా ప్రాసాదే కృతః ప్రదీపః సన్నిధానా ద్రాజమార్గే ప్యుపకరోతి." ఈన్యాయము "కాకాక్షిగోళకన్యాయము"-తోడను "జామాత్రర్థం శ్రపితస్య సూపాదే రతిథ్యుపకారకత్వమ్"-అను న్యాయముతోడను సరిగానున్నది.

౨౧. పాటచ్చరలుణ్ఠితే వేశ్మని యామికజాగరణన్యాయము.

పాటచ్చర=దొంగ, లుణ్ఠిత=అపహృతము-యామిక=పారావాఁడు.

ఇల్లు దొంగ దోఁచుకొని పోయినవెనుక పారాయిచ్చువాఁడు మేలుకొనుట. కార్యము నశించినపిమ్మట దానికిఁ బ్రతీకారము చేయుట. "దొంగలు చొచ్చిన యాఱుమాసములకుఁ గుక్క మొఱిగినది; "గతజలసేతుబంధనము" నీన్యాయముతో సమానములుగా నున్నవి. ఈన్యాయము శ్రీహర్షుఁడు వ్రాసినఖండనఖండఖాద్యములో ౪౯ వ పుటలో నిట్లుదాహరింపఁబడినది. "ప్రయోజనానుపయుక్తే కాలే తస్య స్వరూపతో౽వస్థానం పాటచ్చర లుణ్ఠితే వేశ్మని యామికజాగరణవృత్తాన్త మనుహరతి".

౨౨. పిష్టపేషణన్యాయము.

పిష్టపేషణము=నూరినదేనూరుట, చెప్పినదే చెప్పుట. ౯-౨-౩ జైమినిసూత్రమునకు శాబరభాష్యము- "నహి స్నిగ్ధస్య స్నేహనం శక్యం కర్తుం పిష్టస్య వా పేషణమ్."

౨౩. ప్రధానమల్లనిబర్హణన్యాయము.

ముఖ్యవీరుని వధించినచోఁ దక్కినవారందఱు సులభముగా స్వాధీన మగుదురు. ౧-౪-౨౮ బ్రహ్మసూత్రములకు శంకరభాష్యము- "ప్రధానమల్లనిబర్హణన్యాయే నాతిదిశతి ఏతేన ప్రధానకారణవాదప్రతిషేధన్యాయకలాపేన సర్వే౽ణ్వాదికారణవాదా అపి ప్రతిషిద్ధతయా వ్యాఖ్యాతా వేదితవ్యాః.

౨౮. బీజాఙ్కురన్యాయము.

బీజము లేకుండ నంకురముండదు. అంకురము లేక బీజ ముండదు. ఎచ్చట నిట్లు పరస్పర కార్యకారణభావమో యచ్చట నీన్యాయము ప్రవర్తించును. బీజాంకురప్రవాహ మనాది.

ఈన్యాయము- ౨-౧-౩౬ సూ. బ్రహ్మసూత్రభాష్యములో వక్కాణింపఁబడినది. "న చ కర్మాన్తరేణ శరీరం సమ్భవతి న చ శరీర మన్తరేణ కర్మసమ్భవ తీతి। ఇతరేతరాశ్రయత్వప్రసఙ్గః । అనాదిత్వేన బీజాఙ్కురన్యాయే నోపపత్తే ర్నకశ్చి ద్దోషో భవతి."

౨౯. భక్షితేపి లశునే న శాన్తో వ్యాధిః-

నిషిద్ధవస్తు వగునుల్లిని భక్షించినను రోగము నివర్తింపలేదు. అనఁగా నకార్య మొనర్చినను లాభమును బొందలే దనుట. ఈన్యాయము వేదాంతసారము మొదటిశ్లోకమం దున్నది. "నను భక్షితేపి లశునే న శాన్తో వ్యాధి రితి న్యాయేన ప్రపఞ్చస్యా ధిష్ఠాన వ్యతిరిక్తతయా ప్రతీయమానత్వా కథ మద్వైతసిద్ధి రిత్యాశఙ్కాం తృణీకుర్వ న్నాహ। అఖణ్డ మితి."

౨౬. తక్రకౌణ్డిన్యన్యాయము.

విశేషశాస్త్రముచే సామాన్యశాస్త్రమునకు బాధయం దీన్యాయము ప్రవర్తించును. బ్రాహ్మణులకుఁ బెరుఁగు వేయుము- కౌండిన్యునికి మజ్జిగ వేయుము ఇందువలన, కౌండిన్యుఁడు కూడ బ్రాహ్మణుఁ డని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈన్యాయము బృహదారణ్యకవార్తికములో ౧-౬-౭౧, పుట ౮౮౧) అభిన్నశబ్దస్య భేద నిషేధిత్వేపి నభేదస్య శూన్యతా సర్వత్ర ప్రాప్తస్య కారణే నిషేధార్థన్యో దధి దీయతామి త్యర్థోపాథా ప్రాప్తస్య దధ్నః తక్రం కౌణ్డిన్యాయేతి కౌణ్డిన్యే నిషేధే పృశూన్యతా వదిత్యో జ్ఞ్యాహ తక్రేతి.

౨౭. కఙ్కణన్యాయము.

ఒక పొట్టవాఁ డొకగ్రుడ్డివాఁడు నొకనాఁటిరాత్రి దైవికముగా నొకసత్రమందుఁ గలిసిరి. మఱునాటిదినమం దుదయమున స్వగ్రామము నకుఁబోవఁదలంచి పొట్టవాఁడంధునిభుజముపై నెక్కి వాని నిటునడువుమటు

నడువు మని ప్రవర్తింపఁజేయుఁగాఁ గొన కుభయులు స్వగ్రామమును జే రిరి. ఇట్లు ప్రవృత్తిసామర్థ్యముఁ జేతనుఁడు నగుపురుషుఁ డచేతనము విక రించునదియు నగుప్రకృతి సన్నిధి వలనఁగా జగత్సృష్టి జరుగుచున్న దని సాంఖ్యసిద్ధాంతము. "పురుషస్య దర్శనార్థం కైవల్యార్థం తథా ప్రధానస్య। పఙ్గ్వన్ధవ దుభయోరపి సంయోగస్తత్కృతస్సర్గః" (అంధ పంగు సంయోగమువలెఁ బ్రకృతిపురుషసంయోగముచే జగత్సృష్టి నిర్వహింపఁబడు చున్నది)

౨౮. చన్ద్రచన్ద్రికాన్యాయము.

ఈన్యాయ మపృథక్సిద్ధము లైన రెండువస్తువులను దెలియఁజేయును. చంద్రుఁడును వెన్నెల యొకదాని నొకటి విడిచి యుండదు. ఇది యానందగిరి వ్రాసిన శంకరవిజయములో ౧౨౮ పుటలో నున్నది. "అత స్సర్వదేవకారణస్య రుద్రస్య యా శక్తిః చన్ద్రచన్ద్రికాన్యాయేన తదుద్భూతరూపిణీ స్వాధీనవల్లభేతి ప్రసిద్ధా సైవ భవానీ".

౨౯. చోరాపరాధా న్మాణ్డవ్యనిగ్రహన్యాయము.

పురాణమం దిట్లు చెప్పఁబడియున్నది. దొంగలను బట్టుకొనుటకుఁ దిరుగుచున్న రాజభటులు మాండవ్యఋషిసమీపమం దున్నయా చోరులను ఋషితోఁగూడఁ దీసికొనిపోయి రాజున కొప్పగించిరి. రాజు ఋషితోఁగూడ దొంగలకు శూలారోపణశిక్ష విధించెను. కాని యింతలో రాజతఁడు మహర్షి యని తెలిసికొని స్వాపరాధమును క్షమింపు మని వేఁడుకొని యతనిని విడిపించెను. అంతట నాఋషి యమునియొద్దకుఁ బోయి నా కిట్టి క్రూరశిక్ష విధింపఁబడుటకు నే నేమిపాపముఁ జేసితి నని యడిగెను. అందులకు యముఁడు "బాల్యావస్థలో నీవు తూనీఁగలను బట్టుకొని వానికిఁ జీఁపురుపుల్లలను గ్రుచ్చి హింసించితివి గావున నీ విట్టి క్రూరశిక్షకుఁ బాత్రుఁడవి" అని చెప్పెను. అందు కాఋషి కుపితుఁడై శైశవదశయందుఁ బిల్లలు చేయునపుడు పాపములకుఁ దల్లిదండ్రులు బాధ్యులు గాని పిల్లలు కారను ధర్మసూక్ష్మము నీకుఁ దెలియలేదు గనుక నీ వీపదవి కనర్హుఁడవు. నీవు శూద్రయోని బుట్టు మని శపింపఁగా నతఁడు విదురుఁడై పుట్టె నని పురాణకథ.

దుష్టులతోఁ జేరినసుజనుల కనర్థము వాటిల్లును.

ఈన్యాయము సర్వదర్శనసంగ్రహమందు బూర్ణప్రజ్ఞాదర్శనము 23 పుటలో నిట్లు దాహరింపఁబడినది. "తస్మాన్న భేదప్రత్యక్షం సుప్రసర మితి చేత్తర్హి వస్తుస్వరూపభేదవాదినం ప్రతి ఇమాని దూషణాని యదుచ్యన్తే కిం వా ధర్మభేదవాదినం ప్రతి ప్రథమే చౌరాపరాధా న్మాణ్డవ్యనిగ్రహన్యాయా పాతః".

30. ఛత్రిన్యాయము.

పదిమంది పోవుచుండఁగా వారిలో నొకనికి మాత్రమే గొడుగులుండి తక్కినయొమ్మనుగురికి గొడుగులు లేకపోయినను, అదిగో గొడుగులవారు పోవుచున్నా రని వ్యవహరింతురు. ఈన్యాయము- కఠోపనిషత్తు- తృతీయవల్లీప్రథమమంత్రము- "ఋతం పిబన్తౌ సుకృతస్య లోకే గుహాం ప్రవిష్టౌ పరమే పరార్ధే" అనుదానికి శంకరాచార్యులవారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములోఁ జక్కగా సమరి యున్నది. "ఋతం పిబన్తా వితి" "ఏకస్తత్ర- ఋతం కర్మఫలం పిబతి భుఙ్క్తే నేతరః తథాపి పాతృసమ్బంధాత్ పిబన్తా విత్యుచ్యతే ఛత్రిన్యాయేన" ఈ సూక్ష్మార్థమే శ్వేతాశ్వతరోపనిష చ్చతుర్థాధ్యాయములో మఱియొకశ్రుతిచేతఁ జెప్పఁబడినది.

"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే॥ తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి అనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి"

31. సుందోపసుందన్యాయము.

అన్యోన్యనాశ్యనాశకభావవిషయం బీన్యాయము ప్రవర్తించును. తొల్లి సుందోపసుందు లనునిద్దఱురాక్షసు లొకయప్సరసకొఱకుఁ గలహించి యన్యోన్యతలప్రహారములచే నుభయులు మడిసిరి. సాంఖ్యతత్త్వకౌముది ౧౩ "నను పరస్పరవిరోధశీలాగుణా సున్దోపసున్దవ త్పరస్పరం ధ్వంసన్త ఇత్యేవ యుక్తం ప్రాగేవ తేషా మేకక్రియా కర్తృతాయాః"

32. దండాపూపికాన్యాయము.

దండము- అప్పములు. అప్పములు మూట గట్టి దండెమునకు వ్రేలఁదీయఁగా అప్పములమూట లేదు సరేగదా, దండెముకూడఁ గొఱకఁబడియున్నది. కఠినమైన దండెము కొఱికివేసిన యెలుకలకు మెత్తని

యప్పములమూట భక్షించుట యాశ్చర్యమా" ఇది కైముతికన్యాయ మువంటిదే.

"పర్వతముల నన్నముగాఁ దినఁగలవానికి తలుపు లప్పడముల క్రింద నాఁగవు." "తల్లి చెవులు త్రెంచినవానికి పినతల్లి చెవులు బీఱపువ్వులు కావు." తెనుఁగులో సీరెండుసామెతలు దీనితో సమముగా నున్నవి. కావ్యార్థాపత్త్యలంకారము కైముతికన్యాయసిద్ధము.

33. న హి కఠోరకణ్ఠీరవస్య కురఙ్గశాబకః ప్రతిభటో భవతి.

పూర్ణముగాఁ బెరిగినసింహమునకు లేడిపిల్ల శత్రువు కానేరదు. బలహీనుఁడు బలవంతు నెదిరింపఁజాలఁడు. ఈన్యాయము సర్వదర్శన సంగ్రహములో నకులీశపాశుపతదర్శనములో నున్నది. "న హి పరీక్షా క్షమ మీక్ష్యతే న హి కఠోరకణ్ఠీరవస్య కురఙ్గశాబకః ప్రతిభటో భవతి."

34. న హి ఖదిరగోచరే పరశౌ పలాశే ద్వైధీభావో భవతి.

గొడ్డలి చండ్రచెట్టును నఱుకుచుండఁగా మోదుగుచెట్టును భేదింపలేదు. రెండుపను లేకకాలమునందు జరుగ వని దీనితాత్పర్యము. ఈన్యాయము యోగభాష్యటీకలో నున్నది. "నను పురుషస్య బోధః కథం చిత్తగతాయాః వృత్తేః ఫలం- న హి ఖదిరగోచరవ్యాపారేణ పరశునా పలాశే ఛిదాక్రియత ఇతి."

35. కూపఖానకన్యాయము.

కూపఖానకుఁడు=నూతిని త్రవ్వువాఁడు. నూతిని త్రవ్వుకూలివాఁడు తనశరీరమున కంటుకొన్న బురద నానూతిలో నూరిన నీళ్లచేతనే కడిగికొని శుద్ధుఁ డగును. అట్లే తత్తద్విగ్రహావచ్ఛిన్నసర్వేశ్వరభేదబుద్ధి వలనఁ బొడమిన దోషము తత్తదుపాసనాజన్యసుకృతమహిమచే సమూలముగా నశించును.

పతంజలివ్యాకరణమహాభాష్యము- పస్పశాహ్నికమం దీన్యాయ మిట్లు ప్రశంసింపఁబడెను. "కిం పున శ్శబ్దస్య జ్ఞానే ధర్మః ఆహోస్విత్ప్రయోగే ఇతిబహుధా మీమాంసా ముద్భావ్య పున స్తుష్యతు దుర్జన ఇతిన్యాయేన అపశబ్దజ్ఞానస్య విపరీతత్వమాత్రేణ అధర్మసాధనత్వ మభ్యుపగమ్యాపి సమాధానా న్తర ముక్తం కూపఖానకీవ దేత ద్భవిష్యతి కూ

వఖానకః కూపం ఖనన్ యద్యపి మృదా పాంసుభి శ్చావకీర్ణో భవతి సో ప్సు సంజాతాసు తత ఏవ తద్గుణమాసాదయతి యేన సచ దోషోనిర్హ్రాణ్యా తే భూయసా చాభ్యుదయేన యోగో భవతి."

౩౬. భిక్షుపాదప్రసరణన్యాయము.

ఒకసన్న్యాసి యన్నవస్త్రాదులను సంపాదించుకొనుట కొకధనవం తుని యింటిలోఁ బ్రవేశించి మెల్లగా నాగృహస్థునిపరిచయము సంపా దించి క్రమముగాఁ దనయిష్టలాభములను బొందును. అట్లే బుద్ధిగుంతుఁ డొకచోటఁ బ్రవేశించి క్రమముగా నందఱ పరిచయమును సంపాదించి తనపనులను నెఱవేర్చుకొనును. వేదాంతదేశికులవారి తత్త్వముక్తాకలాప ములో ౨౫౮ పుటలో నీన్యాయ మున్నది. "అస్త్వేవ మితిచే న్నభిక్షు పాదప్రసరణన్యాయేన నిరీశ్వరవాదావతారా దతః క్రోధావశ్యంభావా దీశ్వరస్యాపి దుఃఖావశ్యంభావః."

౩౭. కూపయంత్రఘటికాన్యాయము.

నూతిలో మోటను బెట్టి యెడ్లచేఁ దోడింపఁగా నొకగూన క్రిందికిఁ బోవును. మఱియొకటి నీళ్లుతీసికొని పైకివచ్చును. సంసారమం దుఁగూడ నీరీతిగా క్రిందికి మీఁదికిఁ బోవుచు ననేకదుర్దశలను మనుష్యు లొందుచుందురు. ఈన్యాయము సంసారస్థితిని దెలియఁజేయుచున్నది. మృచ్ఛకటిక పదియవయంకములో నున్న ౬౦ వ శ్లోకములో నీన్యాయ ము చెప్పఁబడియున్నది.

"కాంశ్చి త్తు చ్ఛయతి ప్రపూరయతి వా కాంశ్చిన్న య త్యున్నతిం,
కాంశ్చి త్పాతవిధౌ కరోతి చ పునః కాంశ్చి త్తరో త్యాకులాన్
అన్యోన్యం ప్రతిపక్షసంతతి మిమాం లోకస్థితిం బోధయ
న్నేష క్రీడతి కూపయంత్రఘటికాన్యాయప్రసక్తో విధిః"

౩౮. శాఖాచంద్రన్యాయము.

చెట్టుకొమ్మలమధ్య నున్నచంద్రుఁడు ఆకాశమందు చంద్రునిపై మేఘము నడచుచుండఁగా నొకబాలకుఁడు చూచి భ్రాంతిచేఁ జంద్రుఁడు నడచుచున్నాఁడని తలంచును. అప్పు డొకవృద్ధు వాని నొకచెట్టుక్రిందికిఁ దీసికొనిపోయి రెండుకొమ్మలమధ్యను స్థిరముగా నున్నట్లు చంద్రుని జూపి వానిభ్రాంతి నివారించును.

౨. ఉద్గతవృత్తము.

జగతి న్సజ-ల్జగణంబు
నగణసజగ-ల్నవీనధీ
నాగ భనజవగ-ణంబులతో
నొగి మంజుభాషిణిగ-నుద్గతం బగున్. ౪౪

౩. మధురవృత్తము.

పరఁగఁగ మున్నుఁ బ్ర-భాతవృత్త మయ్యెన్
స్థిరమతి మఱి యుల్ల-సిల్లఁ బరాజతన్
స్మరరిపుసుత మూటన్-మాలినీవృత్తరీతిన్
సరవి మధురన్ నస్ల్జ-జంబు గ మాతురన్. ౪౫

౪. మణిదీపికవృత్తము.

పరఁగు నాదిపదము నభత్రయసగణాబ్ధుర మయి రా
గరిమను నననలును సజభల్సకారముల్ ద్విపద మగుం
బారని మూఁడవయంఘ్రి నభ్రసము ల్నసయుగము జోడును దగునిడం
దరళ నాల్గవపాద మొంచుచుఁ దా నగు స్మణిదీపికన్. ౪౬

చ. అలసమవృత్తరాజి నుదయం బగు వృత్తగణాక్షరంబులం
దులఁ గలవళ్లుఁ బ్రాసములును స్మఱి తప్పకయుండఁ గూర్చినన్
వెలయుఁ జుమిల్లి యర్ధసమవృత్తములున్ విషమాఖ్యవృత్తముల్
బలయుత గోష్పదీకృతకబంధనిధీ కరుణాసుధానిధీ ! ౪౭

మఱి పంచపాదివృత్తము.

ఉ. శ్రీధరదాసచంద్ర సమవృత్తమె యైనపదంబులైనఁ బా
దాధికమంచుఁ బంచపదియంచును బల్కఁగమించు నీక్రియన్
సాధుకవిస్తుతైకకృతిసంఘమునందునఁ గూర్చువృత్తమున్
సాధితదుష్టదైత్యచయసన్నుత గాయకనాయకా సదా
రాధితరాఘవేంద్ర విపినాటకులాంబుధిపూర్ణచంద్రమా. ౪౮

మఱియుఁ బ్రత్యయంబులు వివరించెద.

— ప్రత్యయవివరణము —

క. నయముగఁ బ్రస్తారము ల
ష్టయు, నష్టోద్దిష్టవృత్తసంఖ్యలు ను లగ
క్రియ, యధ్వము, నన షట్ప్ర
త్యయములు సుకవీంద్రు లెఱుఁగఁదగుఁ బ్లవగేంద్రా ! ౪౯

గీ. వరుస గురుపంక్తి పైనిడి వానిదిగువ
చాళ్ల నొకఁడాది రెట్టి పోసంగఁ జూచి
గురులు లఘువులుఁ గ్రమమునఁ గూర్చ నందు
సర్వలఘువంత మైనఁ బ్రస్తార మయ్యె. ౫౦

క. సరికిని లఘు విడి బేసికిఁ
గురు విడునపు డొకటి దానఁ గూడినలెక్కల్
పరఁగఁగ నర్ధించినచో
వెరవొప్పఁగ నష్ట మైనవృత్తము వచ్చున్. ౫౧

గీ. ఒకటి మొదలుగ రెట్టిడి యున్నలెక్క
లందులోపల(లఘువుల)క్రిందిలెక్క
లన్నియును దీసి వెరసిడి యందునొకటి
గలయ నుద్దిష్టవృత్తంబు గనఁగవచ్చు. ౫౨

క. ఛందోగణాక్షరంబుల
క్రిందట నొకఁ డాదిగాఁగ రెట్టింపఁగ నం
దొందు తుదలెక్క యినుమడి
యందంబుగ వృత్తసంఖ్య యగు సామీరీ. ౫౩

క. ఎక్కువ ఛందోక్షరముల
యొక్కట్లవి చేర్చి దాన నొక్కటి మీఁదం
జెక్కి యుపాంతముతుదలం
జిక్క లగక్రియకుఁ గూర్పఁజెలగుఁ గపిమణీ. ౫౪

గీ. అమరువృత్తసంఖ్య యది ద్విగుణముచేసి
యందు నొకటి మాని యంగుళములు
ప్రస్తరించుచోటఁ బ్రకటించులెక్కలై
యధ్వ మనఁగఁ దనరె ననిలపుత్ర. ౫౫

— దండకాదివృత్తములు —

క. అల యిరువదియాఱక్షర
ములకగలమైన పాదములఁ గలవృత్తం
బులు నుద్ధురమాలికలును
నలరు లయగ్రాహి దండకాదు లనిలజా. ౯౬

లయగ్రాహి.
ముందు భజసల్ నగణ మింపు నిరుచోటులను
నొంద భయ లంపుపయిఁ జెందఁగ లయగ్రా
హిం దగువిరామములు చెందవుసుమీ పవన
నందన సురౌఘమునిబృందనుతశౌర్యా! ౯౭

అందు లయవిభాతి.
మునుపు ననస త్రయము కొన ననగ లుంచినను
నెనయుచును గావ్యములఁ జను లయవిభాతి
సననగుచు వళ్ళెడలి తనరు నలుప్రాసముల
వనచరకులాంబురుహవనజకులమిత్రా! ౯౮

అందు లయహారి.
నగణములు పదియు నొకటగుచుఁ దనుపరి మఱియు
సగణమును గురువు నిడఁ దగును లయహారిం
దగిలి నలుపదములను నిగుడవు విరమణములు
సుగుణనుతమతికలిత నగచరవరేణ్యా! ౯౯

అందు త్రిభంగి.
మును బుతునగణములను ససభమసగలను
బొసఁగగ యతి డిందం గృతిఁజెందం బ్రాసము నొందం
బెనఁతురు సుకవులు వినుఁ బొగడెదు నెడ విను
హనుమా శుభసంగీ మృదుభంగీ వేడ్కఁ ద్రిభంగీ. ౧౦౦

— దండకవిధములు —

క. దండకవిధములు పెక్కులు
దండిగఁ గల వవి చతుష్పదస్ఫురితములై

యుండెడి వనేకపదముల
నుండెడివిగా వాని విను సమున్నతచరితా. ౬౧

అందు చండవృష్టిదండకము.

నగణయుగముమీఁదటం దేసు రేఫల్ దగగా చండవృష్ట్యాఖ్యతో
దండకం బౌ హరీ. ౬౨

నగణములు ౨ రగణములు ౭.

అర్ణమనుదండకము.

నయుగముపయి రాష్టకం బైనచో నర్ణమం దండకంబొప్పు నోయంజ
నాకంజనేత్రా త్రిజా ! ౬౩

నగణములు ౨. రగణములు ౮.

అర్ణవదండకము.

మొదట నసలమీఁదటం దొమ్మిదౌ రేఫ లున్నంగ నౌ దండకం బర్ణ
వం బండ్రు శ్రీరామభద్రాగ్రణీ. ౬౪

నగణములు ౨. రగణములు [illegible].

అందు వ్యాళదండకము.

ఋతులఘువులపైని రేఫల్ పదిన్నిల్వఁగా వ్యాళనామంబుతో దండ
కం బౌనయా జంబుమాలిద్రుధూమధ్వజా ! ౬౫

నగణములు ౨ రగణములు ౧౦.

జీమూతదండకము.

గుహాముఖలఘువుల్ రము న్రేఫ లీరైదు జీమూత మన్దండకం బయ్యె
నోనక్రచక్రస్తనీశాపజీమూతఝంఝానిలా ! ౬౬

నగణములు ౨. రగణములు ౧౧.

లీలాదండకము.

రసలఘువులమీఁదఁ బండ్రెండు రేఫల్ దలిర్పంగ లీలాకరంబన్న
యాదండకంబన్దగు న్నారయణా గంధనాంభోధికుంభీసుతా ! ౬౭

నగణములు ౨. రగణములు ౧౨.

ఉద్దామదండకము.

నయుగళమును రేఫయు న్రేఫ లీరాఱు నుద్దామమం దండకంబౌ ను
బాలస్త్రైకాసూహతాజిస్థలీలక్ష్మణప్రాణసంరక్షణోద్యద్దయా ! ౧౮

నగణములు ౨. రగణములు ౧౩.

శంఖదండకము.

నయుగళివయి నెన్నఁ బద్నాల్గు రేఫల్ క్రమంబొప్పఁగా నుండిన న్శం
ఖమం దండకం బెంచు నందంబగుఁ శంఖహస్తాంఘ్రిపీఠేజ భృంగాయ
మానా ఘనా ! నగణములు ౨. రగణములు ౧౪.

నగణయుగముతోడ నీరీతితో రేఫలే డాది గాఁగా గణంబంఘ్రి కొక్కొక్క
టొక్కించినఁ చండవృష్ట్యాదులౌ దండకంబుల్ దగుఁ వీని నేకోనసా
హస్రపర్యంతమై యేకపాదంబులం గూర్పఁగా వచ్చుఁ గాకుండెనే
నిం జతుష్పాదయుక్తంబుగాఁ జేయఁగా వచ్చు నీలాగున న్నద్వయం
బాదిగాఁ జేసి యాపైఁబయో దేవతం బౌగణశ్రేణియే డాదిగా నేవదం
బందునొక్కొక్క టొక్కించియేకోనమైనట్టి వేయింటిసంఖ్యల్ప వర్తిల్లఁగా
దండకంబు ల్విరచింపఁగావచ్చు నద్వంద్వము న్మాని యాదిన్నభోదైవ
తంబౌ గణంబుంచి యెంతేత కారంబులు న్నిండనస్వేచ్ఛగాంతంబుగా
నుంపఁగావచ్చు నింకొక్క టౌ దండకంబు న్సవర్ణంబుతో నాదిగాఁ బెట్టి
మీఁదం దకారంబు లెన్నైన నిచ్ఛాగతి న్గూర్చి గాంతంబుగా నిట్లు
గావింపఁగా వచ్చు నోయాంజనేయా జయోపాయ విద్వత్త విశ్రామ
ణీగేయ నిర్భేదితానేకదైతేయ కీశాన్వయాంభోధి చంద్రోదయా! ౨౦

— ఆర్యలపేళ్లు —

క. జాతులు మాత్రాసమకము
లాతతగతిఁ గృతులయందు నగు నార్యలు త
ద్గీతులు కందము లాదిగ
వాతాత్మజ వినుము వానివరలక్షణముల్. ౨౧

క. గగభజసనలము లేనునె
యుగు వీనికి నొండుగణము లమరవు చేసి

జగణము గా దిలలో నా
అగునెడ నలమైన జగణమైన న్నిలుపన్. ౭౨

క. కపివర పథ్యయు విపులయుఁ
జపలయు ముఖచపల జఘనచపల లివై ద
చ్చపుటార్యలు; గీత్యుద్గీ
త్యుపగీత్యార్యాఖ్యగీతు లొనరు న్నాల్గున్. ౭౩

౧. పథ్యార్యాలక్షణము.
కుఱుచడుగులఁ ద్రిగణంబులు
నెఱయఁగు చతుర్గణగలు నిలిచినచో
మఱి తుదయుఱలో షడ్గణ
మురువటు లఘువిడుదు రొగిని బథ్యార్యన్. ౭౪

క. వడి పథ్యను నేడగుగణ
మిడుచో మొదలరను నంధ్రకృతిఁ జెప్పున్
గడయుఱ నాఱవగణమున
కిడు లఘువుమీఁద నెనఁగు యతుల్. (ఇదిపథ్యాలక్షణము)

౨. విపులార్య.
అమరెనుపథ్యను చోరుపా
దములు సమాంఘ్రులను గూర్పఁ దగియుల్లన్
క్షమలో విపులార్యాహ్వా
వ మిది యగును దెలియంగాఁ బవనసుతా. ౭౬

౩. చపలార్య.
సరిచరణాదుల జగణం
బు రాగ నిర్వంక గురువుఁ బొందింపన్
బరఁగుఁ జపలార్య కృతుల
మరుత్సుత రవిజమాత్రివరా. ౭౭

౪. ముఖచపలార్య.
అల ముఖచపలకుఁ జపలం
దలిర్పఁ బూర్వార్ధమాత్రిఁ దత్పరమై

నిలుచు నపథ్యాంతార్ధము
జలనిధిలంఘనజవశాలీ. ౨౮

౫. జఘనచపలార్య.

మునుపథ్యాపూర్వార్ధము
గను మొదలర్ధమయి చపలగలతుదయుం
టును జఘనచపలకు తుదఁ
గనద్వచోజితకద్రూజా ! ౨౯

౬. గీతి.

వెలయఁగఁ బథ్యాపూర్వా
ర్ధలక్షణము రెండరలను రాఁజేయ
న్నలలితమతులగు సుకవులు
పలికిరి యది గీతియనుచుఁ బ్లవగపతీ. ౩౦

౭. ఉద్గీతి.

తుదపథ్యార్ధము మొదలుగ
మొదలర్ధము తుద మొనసినఁ దా
నది యుద్గీతికిఁ బేరగు
సదాగతికుమారవర్య జయధుర్యా. ౩౧

౮. ఉపగీతి.

ధరఁ బథ్యార్యకుఁ గలిగిన
చరమార్ధమె రెండుసగములం
బరఁగిన నుపగీతి యగుఁ
సురగిరిసమధైర్య శుభచరా. ౩౨

౯. ఆర్యాగీతి.

గీతియరలరెంటితుద
న్ఖ్యాతిగ నొక్కొక్కగురువు నట యెక్కింపన్
రీతివహింపఁగ నార్యా
గీతియగు స్కంద మిదియె కేసరిపుత్రా. ౩౩

— కందపద్యలక్షణము —

క. కందంబులు బహుగతులను
నందంబగుఁ గుఱుచకంద మన నిడుదయనే
కందంబు ద్వివిధకందము
నందుఁ జతుష్షందమాది యైనవి పెక్కుల్. ౧౪

క. కందం బార్యాగీతియె
యందలి ప్రాసములు యతులు నమరిచి గణము
ల్పొందుగ మూటను నైదిట
నందెసుపదములను గలిగి యర్ధము లైనన్. ౧౫

క. హరివర ముప్పదినాల్గ
క్షరములకందంబు కుఱుచకందంబన ని
దరఁ దగు నలువదిరెండ
క్షరములకందంబు నిడుదకందం బయ్యెన్. ౧౬

కుఱుచకందలక్ష్యము.
లంకాగ్రావప్రోద్య
ట్టంకా, రక్షోవనీకుఠారా, జేజే
శంకాదూరా, దుష్టా
తంకాంభోదాశుగా యుదంచత్కీర్తీ. ౧౭

నిడుదకందలక్ష్యము.
కసిమసఁగి మొసవఁదలఁచిన
మొసలిని దునిమితివి బళిరె మునినుతచరితా
బిసరుహభవముఖురులకును
వసమగు భవదసమబలము వసుమతిఁ బొగడన్. ౧౮

ద్వివిధకందలక్ష్యము.
క. చదువఁగ నేయర్థమువలె
నది మొదలుగఁ జనవఁ గ్రియకు నమరెను క్రియయై
తుదయర్థము మొదలర్థము
కదియక వేఱైన ద్వివిధకంద మనఁదగున్. ౧౯

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు—ప్రతిష్ఠాపకులు

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు, పిఠాపురము మహారాజావారు; పరిషద్యావజ్జీవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకసభావర్గము.

కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు. ఎం. ఏ, బి. ఎల్.

వింజమూరి వేంకన్నపంతులుగారు. ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తినాయఁడుగారు.(కోశాధ్యక్షులు)
పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం, ఏ. ,,
చిలుకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు. ,,
కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు. ,,
శ్రీమాన్ గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ; ఎల్. టి
దర్భా వేంకటశివరామరాజుగారు, బి ఏ., బి. యల్.
అళక్కి వేంకట్రామయ్యగారు.
కేశవరపు రామరాజుగారు.
కోశా వేంకటసుబ్బారావునాయఁడుగారు.
ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని.
[illegible] లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.
[illegible] నాయఁడుగారు.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

—ప్రథమ భాగము—

ఇది బహువిధముల నాంధ్ర నిఘంటువు లన్నిటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. సంస్కృత పదములకు, తెనుఁగుపదములకు నానిప్రయోగములకుఁ దడవికొనవక్కఱ లేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిఘంటు వనేకవిధముల సమస్త సహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు- ఆర్టుపేపరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథ రామాయణము.

ప్రథమ భాగము.

తంజావూరు రఘునాథభూపాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము. ఈభూపాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము నంకితముచేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధురమైనది. కల్పన లతి మనోహరములు, పాఠకలోక మీతని ద్విపదనలచరిత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివియేయుందురు కావున మేము వేఱుగఁ జెప్ప నక్కఱ యుండదు.

వెల రు 0-8-0.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు

రజతోత్సవ సంపుటము.

ఇం దిరువది యైదుసంవత్సరములలోని పరిషచ్చరిత్రము గలదు. అనేకులు పండితులు, కవులు, ప్రభువులు వ్రాసిన యాంధ్రగద్యపద్య వ్యాసములును, ఇంగ్లీషు వ్యాసములును గలవు. రాజులు, మహారాజులు, పండితుల ఫొటోలును గలవు.

దీనివెల రు ౧-౦-౦.

పరిషచ్చరిత్రాంతము ౦-౮-౦.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ.

Printed by N. Achutaramiah at the Cocanada Printing Works, Cocanada.